

БИБЛИОТЕКА

ЗЕГЕНДА

**БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР**

БИБЛИОТЕКА ЛЕГЕНДА

ПРЕВОДИ НА СРЕДНОВЕКОВНИ И РЕНЕСАНСОВИ
ТВОРБИ • МЕДИЕВИСТИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ •
ОБРАЗОВАТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА • АЛБУМИ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

проф. д-р Славия Бърлиева
проф. д-р Ана Стойкова
проф. дин Илия Илиев
проф. дин Димитър Димитров
проф. д-р Валери Стефанов
проф. д-р Александър Николов

Отговорен редактор
д-р Нели Ганчева

ПОРЕДИЦА НА КМНЦ ПРИ БАН

ЕВГЕНИ ЗАШЕВ

на Ясена

**ПОЛЕЗНИ ЗА ДУШАТА РАЗКАЗИ
ОТ ПАВЕЛ – ЕПИСКОП
НА БОГОПАЗЕНАТА МОНОМАХИЯ**

ПРЕВОД, КОМЕНТАРИ И БЕЛЕЖКИ

Редактор
д-р Нели Ганчева

СОФИЯ, 2020
ИЗДАНИЕ НА КМНЦ ПРИ БАН

*Книгата се издава със съдействието на адвокатско
съдружие „Гилова и партньори“, Петър Иванов,
Деница Такева-Германова и адв. Ирена Георгиева*

ПОЛЕЗНИ ЗА ДУШАТА РАЗКАЗИ ОТ ПАВЕЛ – ЕПИСКОП НА БОГОПАЗЕНАТА МОНОМАХИЯ

ЕВГЕНИ ДИМИТРОВ ЗАШЕВ

Превод от старогръцки, коментари и бележки

Редактори: проф. д-р Славия Бърлиева, проф. дин Илия Илиев,
проф. д-р Ана Стойкова, проф. дин Димитър Димитров,
проф. д-р Александър Николов, проф. дфн Валери Стефанов

Българска. Първо издание, 2020

© Евгени Зашев, студия, превод от старогръцки и коментари, 2020

© Анита Борисова, графично оформление и корица, 2020

© Кирило-Методиевски научен център при БАН, всички права запазени, 2020

ISBN 978-954-9787-30-6

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	7
I. Кой е Павел Монемвасийски?	7
II. Гръцкият текст и съставът на творбата ПОЛЕЗНИ ЗА ДУШАТА РАЗКАЗИ ОТ ПАВЕЛ – ЕПИСКОП НА БОГОПАЗЕНАТА МОНЕМВАСИЯ	15
1. За трите жени, намерени в пропаст по времето на император Константин	25
2. За мъжа, на когото била потърсена сметка три дни преди смъртта	29
3. За мирянина, който се изповядал пред светия старец на планината Олимп	33
4. За жената, която отишла да се изповяда на авва Неофит	35
5. За обуцаря, който се молил в храма „Пресвета Богородица“ в Халкопратия	39
6. За презвитера, отстранен от своя епископ	42
7. За свещеника, който извършил прелюбодеяние	44
8. За тримата монаси, отвлечени в Африка	47
9. За момчето от народа на скитите, което имало видение при кръщението си	52
10. За отшелника от пещерата	55
11. За мъжа, който се изповядал пред образа на нашия Господ Исус Христос	61
12. За жената, намерена на остров със сина си	63
13. За Ана от Константинопол, която умряла и пак се върнала към живота	67
14. За блажената Марта, игумения на храма „Пресвета Богородица“, намиращ се под църквата „Богородица Одигитрия“ (над кладенеца Влихарон) в пазения от Бога град Монемвасия ...	71
15. За голата каноничка от Йерусалим	74
16. Повест за сводника Сергей от Александрия	78
СПРАВОЧНИЦИ	85
1. Исторически личности и географски наименования	87
2. Редки и чужди думи	98
3. За превода	105
БИБЛИОГРАФИЯ	108

I. Кой е Павел Монемвасийски?

Личността на византийския духовник и писател Павел Монемвасийски е почти напълно непозната в славистиката. На пръсти се броят и публикациите на византолозите. В по-ранните изследвания той често се смесва с преп. Павел Коринтски (Врач) (неизв. – 880/890 г.), епископ на Коринт и брат на св. Петър Аргоски (Чудотворец) – епископ на Аргос и Навплион, приел този сан по времето на патриарх Николай I Мистик (901–907 г.; 912–925 г.). Многократно Павел Монемвасийски погрешно е ситуиран в историческото време. В справочника си Й. Вилч¹ го отнася към средата на XI в., А. Ерхард² го поставя в началото на X в., М. Геден³, С. Ламброс⁴ и А. Василиев⁵ посочват края на X в. или началото на XI в., В. Мистакидис⁶ идентифицира Павел Монемвасийски с едноименен епископ от 1600 г. Повечето по-ранни изследователи, които отнасят живота на Павел Монемвасийски към X в., изхождат от погрешната предпоставка, че той е споменатият Павел Коринтски.

Единственият сигурен източник за епископа на Монемвасия⁷ е неговото съчинение, озаглавено „Παύλου ἐπισκόπου Μονεμβασίας

---

¹ *Wilsch, J.* Handbuch der kirchlichen Geographie und Statistik von den Zeiten der Apostel bis zu dem Anfange des Sechszehnten Jahrhunderts, Vol. 1. Berlin, 1846, p. 434.

² *Krumbacher, K., A. Ehrhard, H. Gelzer.* Geschichte der Byzantinischen Literatur. München, 1897, p. 196.

³ *Γεδεών, Μ.* Εκκλησιαστική Αλήθεια, 4 (1883–4), σσ. 224–225.

⁴ *Lambros, Sp.* Leo und Alexander als Mitkaiser von Byzanz. – In: Byzantinische Zeitschrift, 4 (1895), p. 96.

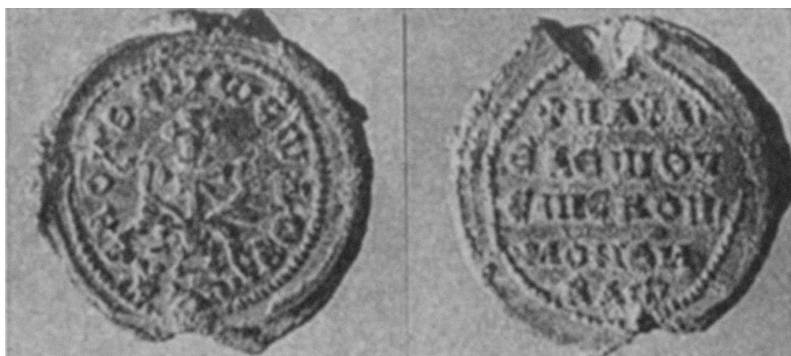
⁵ *Vasiliev, A.* The Life of St. Peter of Argos and its historical significance. – In: Traditio, 5 (1947), p. 174.

⁶ *Μυστακίδης, Β.* Επισκοπικοί κατάλογοι. – In: Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, 12 (1936), σ. 200.

⁷ За средновековния град Монемвасия вж. *Kalligas H.* Monemvasia, Seventh–Fifteenth Centuries. – In: *Dumbarton Oaks Studies*, 39 (2002), p. 879–897;

διηγήσεις ψυχωφελείς περὶ ἐναρέτων καὶ θεοσεβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν“ („Полезни за душата разкази за добродетелни и благочестиви мъже и жени“). Съществуването на подобен йерей⁸ се потвърждава от *Монемвасийския синодик*⁹, където Павел е споменат в контекст, даващ основание животът му да бъде отнесен към X в. Отбелязването в Синодика се допълва и от откриването сред находките от археологическите проучвания на древния град Коринт¹⁰ на неговия печат, на който сравнително добре се чете:

Κ(ύρι)ε βοήθητι τῷ σῶ δουλό(ω)|
 Παύλ(ω) ἐλέω Θε(ο)ῦ ἐπισκόπ(ω) Μονεμβασ(ίας)

Господи, помогни на своя слуга |
 Павел, по Божия милост епископ на Монемвасия¹¹.

Monemvasia. A Byzantine City State. London & New York: Routledge, 2010.

⁸ Подробен коментар на изворите за живота и творчеството на Павел Монемвасийски вж. у *Wortley, J.* The spiritual beneficial tales of Paul, bishop of Monemvasia and other authors. Kalamazoo, Mich., 1996 (Cistercian studies series, 159), p. 17–25. Вж. също главата, посветена на разказите на Павел Монемвасийски в дисертацията на Харис Калигас – *Kalligas H.* Byzantine Monemvasia: The sources. Monemvasia, 1990, p. 55–65.

⁹ Вж. *Laurent, V.* La liste épiscopale du synodicon de Monembasie. – In: *Echos d’Orient*, 32 (1933), p. 145, и *Gouillard, J.* Le Synodicon de l’Orthodoxie. – In: *Travaux et Mémoires*, 2 (1967), p. 117. Подробен коментар на Синодика има у *Kalligas H.* Byzantine Monemvasia..., p. 195–208. В шестия дял на дисертацията си, озаглавен *The Ecclesiastical History of Monemvasia*, авторката посещава на Синодика две отделни глави – *The Synodicon of Monemvasia* (p. 195–201) и *The first and second part of the Synodicon* (p. 201–208).

¹⁰ Вж. *Davidson, G.* Corinth, Vol. XII. The Minor Objects. Princeton, 1952, Plate 130, № 2735. Лоран отнася печата към втората половина на X в. Вж. *Laurent, V.* Le Corpus des Sceaux de l’Empire Byzantin. T. V/1. Paris, 1963, p. 432, № 528.

¹¹ *Davidson, G.* Op. cit., p. 321.

Датирането на печата през втората половина на X в. се съотнася с трето сведение от писмен източник – *Житието на св. преп. Павел Латрийски*¹² (ок. 880–955 г.), написано ок. 969 г. от монах, който най-вероятно е бил по-млад от светеца, но го е познавал лично. В тази творба Павел Монемвасийски е споменат само веднъж, в края: докато св. Павел Латрийски бил на смъртното си легло в Латрос¹³, „далеч оттам“ – в Константинопол, един монах на име Фотин чул ангели в небето, които пеели по необичаен начин. Фотин веднага отишъл при Павел, епископ на Монемвасия, който се случило да бъде в столицата, и му извикал: „Бързо, взимай си кадилницата и започвай да кадиш тамян!“ Житиеписецът с недоволство отбелязва: „Да, така той говорел на епископа“. На въпроса на Павел Монемвасийски какво е станало, Фотин отговорил: „Току-що видях Павел от Латрос, носен към Рая от ангели“¹⁴. Независимо от наличието на агиографски топос¹⁵ (видение на възнасян от ангели праведник), свидетел-

---

¹² *Delehaye, H. Vita Sancti Pauli Iunioris in Monte Latro cum interpretatione latina Iacobi Sirmondi. Ed. Hyppolite Delehaye, Analecta Bollandiana 11 (1892) 19–74, 136–182. Текстът е достъпен на адрес: <http://www.brepolsonline.net/doi/abs/10.1484/J.ABOL.4.00326>. Във въведението към текста на житието Делайе е събрал значителна по обем информация, отнасяща се до манастирите и монасите на планината Латрос. Делайе и Крумбахер (*Krumbacher, K. Op. cit., p. 194*) оценяват агиографската творба като надежден и достоверен източник за монашеския живот във Византия през X в.*

¹³ Планина в Кария (Мала Азия) на брега на Егейско море. През Античността – Латмос, днес – Беш Пармак. Названието Латрос („планина на служението“) се е наложило през Средновековието заради наличието на 11 византийски манастира, подчинени на един архимандрит.

¹⁴ *Delehaye, H. Op. cit., p. 163 (с. 44).*

¹⁵ Вж. напр. описанието на смъртта на Симеон Стилит в разказ № 73 (в PG – № 57) от съчинението на Йоан Мосх *Pratum spirituale: Zaves, E.* Фототипно издание на Λεϊμών Πνευματικός (*Pratum spirituale*). София, 2005, с. 186–187; *Migne, J. P. Patrologiae cursus completus. Series graeca. T. 87. Paris, 1860, coll. 2912, с. 57.* Научаването за смъртта на някого от голямо разстояние е мотив, който рано се установява в монашеската литература. Напр. св. Антоний Велики (ок. 250–356 г.), докато седял на едно възвишение, видял отдалеч огнена бразда да се възнася към небето, а отгоре да слеза да я посрещне сонм ликуващи ангели. Св. Антоний се удивил и започнал да се моли на Господ да благоволи да му открие какво означава това. Тогава се чул глас: „Това е душата на Амон, Нитрийски монах!“ (вж. *Vita Antonii. – In: Migne, J. P. Patrologiae cursus completus. Series graeca. T. 25. Paris, 1857, coll. 929A, с. 60.* Подобен е и епизодът, в който св. Пахомий Велики (ок. 292–348 г.) видял как ангели отнасят душата на неговия послушник Силван (вж. *Paralipomena de SS. Pachomio et*

ството за присъствието на епископ Павел в Константинопол по времето на смъртта на св. Павел Латрийски може да се приеме за убедително поради наличието на множество други достоверни и проверими факти в житието. Според най-задълбочения съвременен изследовател на живота и творчеството на Павел Монемвасийски – проф. Дж. Уъртли от университета в Манитоба (Канада), при описанието на епизода авторът на Житието на св. Павел Латрийски е имал „някакъв достоверен източник и този източник би могъл да бъде споменатият по-горе Фотин“¹⁶. Аргументи за своето твърдение Уъртли черпи от обстоятелство, че освен обичайния за агиографията топос епизодът съдържа и два специфични конкретни факта, единият от които (името на тогавашния епископ на Монемвасия – Павел) е напълно проверим. Въз основа на това може да се приеме, че и второто сведение за присъствието на същия Павел в столицата Константинопол в деня на успението на св. Павел Латрийски – 15 декември 955 г., също е достоверно. В такъв случай датата 15 декември 955 г. следва да се разглежда като *terminus ante quem* за заемането от Павел на епископската катедра в Монемвасия, като това се съгласува и с данните от Синодика и коринтския печат.

Допълнителна информация за епископ Павел дават самите „Полезни за душата разкази“. Диойкетът¹⁷, от чието име се води повествуването в разказ №1, започва представянето на случката с уточняване на времето: „По време на управлението на император Константин, син на Льв и Зоя и зет на стария император Роман“. Изброените исторически лица са Константин VII Багренородни (913–959 г.), баща му Льв VI Философ (886–912 г.), майка му Зоя Карбонопсина и неговият тъст Роман I Лакапин или Роман Стари (920–944 г.). Назоваването на император Роман „стария“ в цитираното въвеждащо изречение подсказва, че в момента, в който се осъществява сюжетът на разказа, царуването на Константин VII вече е отминало и управлява (или е управлявал) неговият син Роман II Млади (938–963 г.). Тази податка дава основание на Уъртли да посочи годината на смъртта на

Theodoro. – In: *Halkin, F. Le corpus Athénien de Saint Pachôme.* – In: *Cahiers d’Orientalisme*, 2 (1982), p. 76-78).

¹⁶ *Wortley, J.* Op. cit., p. 20.

¹⁷ В случая – събирач на данъци (вж. справочника за редки и чужди думи и църковни термини, поместен в края на книгата).

Константин VII (959 г.) като *terminus post quem* за написването на творбата на Павел Монемвасийски¹⁸.

На базата на информацията от споменатите дотук източници могат да бъдат формулирани няколко извода и хипотези:

- Според данните от Житието на св. Павел Латрийски и първия от „Полезни за душата разкази“ на Павел Монемвасийски може да се приеме, че през 955 г. Павел със сигурност е бил епископ на Монемвасия, а периодът на литературната му активност е обхващал 60-те и/или 70-те години на X в.
- Присъствието на Павел през 955 г. в Константинопол в дните преди Рождество, отличното познаване на ромейската столица и засвидетелстваната в неговите разкази близост с множество жители и знатни личности говорят, че той често е напускал своята митрополия и е пребивавал сравнително дълго в столицата, т.е. бил е по-често *pastor in absentia*, отколкото *pastor in parochia*.
- Открояващото се вписване на епископ Павел в столичния свят поставя въпроса за неговото месторождение. Докато Х. Калигас безрезервно приема, че той е родом от Монемвасия¹⁹, Уъртли в изследването си върху „Полезни за душата разкази“ категорично отхвърля това схващане. Уъртли споменава, че в Cod. Vatic. Arch. Cap. S. Pietro. graec. C.149 от 1611 г. (=V) в края на разказ № 14 е добавено изречението: „This things are composed by the aforesaid Paul, bishop of Monembasia, a man born and raised (γέννημα καὶ θρέμμα) in the same city“²⁰. Според Уъртли свързването на епископ Павел по рождение и възпитание (γέννημα καὶ θρέμμα) с Монемвасия е налично само в ръкопис V, но не се подкрепя от останалите ръкописи, а също така липсва и в арабския превод, засвидетелстван в Cod. Paris. Arab. 276 (по-нататък *Arab.*), който той ползва по изданието на Соже²¹. Посоченият от Уъртли ръкопис V е ди-

---

¹⁸ *Wortley, J. Op. cit., p. 21.*

¹⁹ „Paul was native of Monembasia, γέννημα καὶ θρέμμα. His relatives in the city are mentioned occasionally in his narrations.“ – вж. *Kalligas H. Byzantine Monembasia...*, p. 206. Авторката посочва в бел. под линия статията на *Kominis, A. Paolo di Monembasia.* – In: *Byzantion*, 29–30 (1959), p. 231–248.

²⁰ *Wortley, J. Op. cit., note 14/60.*

²¹ *Sauget, J. M. Le Paterikon du MS Arabe 276 de la Bibliothèque Nationale de Paris.* – In: *Le Muséon*, 82 (1969), p. 363–404. Студията съдържа превод на френски: *Les Histoires utiles à l'âme de Paul de Monembasie (ibid., p. 395–404).*

гитализиран и достъпен онлайн²². Справката с него обаче показва, че такова изречение *липсва* в края на разказ № 14 и във *V*²³. Остава открит въпросът откъде се появява дискуссионното сведение, но фактът, че то отсъства и в ползваните от Уъртли ръкописи, и във *V*, навежда на мисълта, че е недостовърно²⁴. Съдържанието на разказите на Павел Монемвасийски обаче позволява да се предположи, че писателят в голяма степен е свързан с Константинопол и че вероятно е роден и израснал в столицата на империята.

- Фактът, че в Житието на св. Павел Латрийски монахът Фотин след смъртта на светеца се обръща първо към един провинциален и не особено издигнат духовник²⁵ като Павел Монемвасийски, дава основание да се допусне, че тримата (Фотин, Павел Монемвасийски и Павел Латрийски) са се познавали и са принадлежали към латрийската монашеска общност²⁶.
- Дж. Уъртли смята²⁷, че Фотин е бил представител (*ἀντιπρόσωπος*) на латрийските манастири пред императорския и патриар-

---

²² Вж. дигитализирано копие на *V* на адрес http://digi.vatlib.it/view/MSS_Arch.Cap.S.Pietro.C.149. Краят на разказ № 14 е на f. 77r.

²³ Каква е причината за неточността, допусната от Дж. Уъртли, може само са се гадае.

²⁴ Много е вероятно Калигас и Уъртли да не са работили с *V*, а да са се доверили на Коминис, който на с. 232 от статията си посочва, че Павел Монемвасийски *ὑὐννητα καὶ θρέμτα* е свързан с Момвасия (*Kominis*, А. Op. cit., p. 232). При това Коминис посочва погрешно разказ № 16.

²⁵ През Х в. Монемвасия заема 98-о място по ранг от 100 византийски епископства. Вж. *Gouillard, J.* Op. cit., p. 144–145; *Bees, N.* Zur Sigillographie der byzantinischen Themen Peloponnes und Hellas. – В: Византийский временник, 21 (1914), с. 107–118; *Kaligas, H.* Op. cit., p. 201–216. Калигас аргументира тезата, че Монемвасия е била архиепископия, но в началото на Х в. е понижена в подчинена на Коринт епископия вследствие от упадъка на града, причинен от атаките на критските араби, и църковната реорганизация, последвала включването на илирийските диоцези под властта на Константинополската патриаршия.

²⁶ Разсъжденията на Уъртли върху този епизод изглеждат убедителни. Ученият смята, че реакцията на Фотин да изтича след смъртта на един от най-изтъкнатите монаси на епохата (какъвто безспорно е св. Павел Латрийски) първо при епископа на Монемвасия (а не при патриарха или при някой от йерейте на Великата църква) би била много странна, (1) ако Фотин и Павел Монемвасийски предварително не са се познавали (което личи и от фамилиарното обръщение на Фотин); (2) ако епископ Павел не е познавал починалия Павел Латрийски и (3) ако тримата – монахът, провинциалният епископ и светецът, не са били свързани по някакъв начин. Вж. *Wortley, J.* Op. cit., p. 21–22.

²⁷ *Wortley, J.* Op. cit., p. 22–23.

шеския трон и в това си качество е продължавал да бъде „латронит от разстояние“, така както и Павел Монемвасийски е бил едновременно епископ и монах латронит от манастира²⁸ на св. Павел Латрийски²⁹. Като аргумент в подкрепа на тази хипотеза може да се посочи началото на разказ № 2, което подсказва, че докато е пребивавал в Монемвасия, Павел е водил монашески живот. За това говори и цялостният дух на „Полезни за душата разкази“, където монасите преобладават като персонажи и се открояват като морални образци. Представената хипотеза се подкрепя и от факта, че монаси стават епископи още от IV в. и че поне един латронит – Гавриил, става епископ на Магнезия в края на X в.³⁰ Ако приемем предположението на Уъртли, че Павел Монемвасийски е бил латронит, то тогава става обяснимо защо при посещението си в столицата той отсяда в дома на представителя на тази общност – Фотин, а също и защо в разказ № 4 говори за авва Петър (ὁ θαυμαστός Πέτρος), без да представя предварително каквито и да било детайли от биографията му (за разлика от почти всички останали персонажи). Този Петър би могъл да бъде едно от духовните светила на Латрос – основателят на манастира Кария и наставник на св. Павел Латрийски, споменат в житието му. В такъв случай той (Петър) би бил толкова добре познат на епископ Павел, че той да сметне за ненужно да го представи.

---

²⁸ Стълпната лавра (Стилос).

²⁹ Смята се, че монашеството на Латрос е пренесено от Синай, след като през VII в. арабите завладяват полуострова. Според Делайе (*Delehaye, H. Op. cit.*, p. 19–74) в средата на X в. на Латрос са съществували поне четири манастира: Келиваров (Келивара или Лампониюв), „Христос Спасител“, Кария и основаната през 920–930 г. от св. Павел Латрийски Стълпна лавра (Стилос), названа по-късно по името на светеца „Св. Павел“. Тази обител от времето на св. Павел Латрийски придобива първенстваща роля сред латрийските манастири, а игуменът става архимандрит на цялата монашеска общност. Вж. също *Kazhdan, A. Oxford Dictionary of Byzantium. T. 2. Oxford, 1991, p. 1188–1189* и посочената там литература.

³⁰ Така посочва Делайе във встъплението към изданието на гръцкия текст на житието на друг известен латронит – св. Никифор Милетски. Вж. *Delehaye, H. Vita sancti Nicephori episcopi Milesii saeculo X. – In: Analecta Bollandiana, 14 (1895), p. 132.* Томът е достъпен на адрес: <https://archive.org/details/AnalectaBollandiana1895>.

Оскъдните факти, с които разполагаме, дават възможност да обобщим една до голяма степен хипотетична картина на живота на автора на „Полезни за душата разкази“. Павел е действителна историческа личност, роден е и е отраснал вероятно в Константинопол през първата половина на X в. Около средата на века е приел монашество в някой от латрийските манастири, където се е запознал със св. Павел Латрийски, а двамата са имали общ духовен наставник – основателя на Кария авва Петър. След като става епископ на Монемвасия около средата на века, Павел често е напускал диоцеза си и е посещавал столицата, където е поддържал разнообразни социални контакти. През 955 г., в дните преди Рождество, той със сигурност е бил в Константинопол. Неговото съчинение „Полезни за душата разкази“ е написано след 959 г., най-вероятно през 60-те или 70-те години на X в.

II. Гръцкият текст и съставът на творбата

Съчинението, озаглавено „Παύλου ἐπισκόπου Μονεμβασίας διηγήσεις ψυχοφελείς περὶ ἐναρέτων καὶ θεοσεβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν“, представлява сборка с вариращ брой разкази. Текстът не е запазен в самостоятелен ръкопис, а разказите са поместени в различни средновековни гръцки сборници. Сравнително пълен списък на по-важните ръкописи, съдържащи творбата на Павел Монемвасийски (или части от нея), публикува А. Коминис³¹. Тук те са представени в хронологичен ред:

1. *Athos 4528 (Μονὴ Ἰβήρων 408)*, XII–XIII в.³²
2. *Hieros. 265*, XIV в.³³
3. *Vatic. gr. 573*, XIV–XV в.³⁴
4. *Athos Laur. 710 – Η 55*, XV в.³⁵
5. *Paris. Suppl. Gr. 28*, XV в.³⁶
6. *Athos St. Anna 91 (Σκῆπη Αγίας Ἀννας, 10)*, XVI в.³⁷
7. *Athos 3216 (Μονὴ Κουτλουμουσίου, 143)*, XVI в.³⁸

---

³¹ *Kominis, A. Op. cit.*, p. 231–248.

³² *Λαμβρός, Σπ. Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἑλληνικῶν κωδίκων. Vol. II. Cambridge, 1900, p. 143.*

³³ *Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Α. Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη. Vol. II. Ἐν Πετροπόλει, 1891–1915, σ. 394.*

³⁴ *Devreesse, R. Codices Vaticani Graeci. T. I. Vaticano, 1937, p. 473.*

³⁵ *Eustratiadis, S. Catalogue of the Greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos. Harvard, 1925, p. 112.*

³⁶ *Dvornik, F. Les Slaves, Byzance et Rome au 10e siècle. Paris, 1926, p. 244; Omont, H. Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale. Vol. III., Paris, 1888, p. 206.*

³⁷ *Micrayannanites, Gerasimos. A Catalogue of Codices in the Library of the Scete of Hagia Theomeotor Anna at Mount Athos (in greek). – In: Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Vol. ΚΤΗ' (1959), p. 87–192.*

³⁸ *Λαμβρός, Σπ. Op.cit.*, p. 286.

8. *Taur. 366 b.I.4*, XVI в.³⁹
9. *Vatic. gr. 973*, XVI в.⁴⁰
10. *Lungdun. 73 B (292)*, 1617 г.⁴¹
11. *Athos Laur. 1556 L 66*, XVII в.⁴²
12. *Athos 1593 (Μονή Καρακάλου, 80)*, XVII в.⁴³
13. *Athos 2738 (Μονή Ξηροποτάμου, 176)*, XVII в.⁴⁴
14. *Athos 4788 (Μονή Ιβήρων, 668)*, XVIII в.⁴⁵

На свой ред издателят на текста⁴⁶ Дж. Уъртли, отбелязвайки голямото разнообразие от версии, в своята студия към английския превод систематизира известните на А. Комис преписи, както и тези, които сам е идентифицирал, в три големи групи⁴⁷:

1. Преписи, отразяващи (повече или по-малко) оригиналния текст на творбата.

2. Преписи, съдържащи редакторски намеси.

3. Пълни преработки на текста.

Това разпределение изследователят прави с уговорката, че то е условно и донякъде скрива факта, че почти всички преписвачи са били непоследователни при предаването на отделните разкази – „един и същ преписвач може да препише един от разказите, да редактира друг и напълно да преработи трети“, като понякога такова вариране в подхода се наблюдава в рамките

³⁹ *Pasinus, J., A. Rivautella, F. Berta. Codices manuscripti bibliothecae Regiae Taurinensis. Vol. I. Torino, 1749, p. 421.*

⁴⁰ *Devreesse, R. Op. cit., p. 473.*

⁴¹ *Vorst, C., H. Delehaye. Catalogus codicum hagiographicorum Germaniae, Belgii, Angliae. Bruxelles, 1913, p. 96.*

⁴² *Eustratiadis, S. Op. cit., p. 275.*

⁴³ *Λαμβρός, Σπ. Op. cit., p. 139.*

⁴⁴ *Ξηροποταμηνός, Ευδόκιμος. Κατάλογος αναλυτικός των χειρογράφων κωδίκων της βιβλιοθήκης της εν Αγίω Όρει του Άθω ιεράς & σεβασμίας βασιλικής, πατριαρχικής & σταυροπηγιακής μονής του Ξηροποτάμου. Θεσσαλονίκη, 1932, σ. 77.*

⁴⁵ *Λαμβρός, Σπ. Op. cit., p. 195.*

⁴⁶ *Wortley, J. Les récits édifians de Paul, évêque de Monembasie et d'autres auteurs. Sources d'histoire médiévale publiées par l'Institut de recherche et d'histoire des textes. Paris: Editions du Centre national de la recherche scientifique, 1987, pp. iv+141. В това издание Уъртли публикува гръцкия текст на 16 разказа с паралелен превод на френски. Същият гръцки текст е достъпен на адрес: TLG® Digital Library, Post CD-ROM #E Autors, № 3107. http://www.tlg.uci.edu/authors/post_tlg_e.php*

⁴⁷ *Wortley, J. Op. cit., p. 31.*

на отделните параграфи или изречения в един и същ разказ⁴⁸. Според Уъртли повечето от преписите спадат към третата група, съдържат само по един или два разказа и затова той не им обръща специално внимание при подготовката на своята публикация⁴⁹. Като най-полезни за критическото издание на гръцкия текст ученият определя четири ръкописа:

1. *Athos 4528* (Μονή Ιβήρων, 408), XII–XIII в. (=I)

Ръкопис *I* представлява сборник, съдържащ патерични разкази и агиографски творби. В него от л. 4 до л. 39 са включени разказите от № 1 до № 12 в следния ред: 1–4, 11, 12, 5–10. В разкази № 8 и № 9 има значителни пропуски, дължащи се на загубата на листове. Преписвачът не се е стремил да преработва текста, но е бил небрежен, поради което е допуснал доста грешки. Въпреки това Уъртли приема *I* като основен текст за своето издание.

2. *Athen B.N. 513*, XIII–XIV в. (=A)

Ръкопис *A* е патерик. В раздела, посветен на жени, от л. 195 до л. 283v са включени пет от разказите в следния ред: 12; 13, 1, 4; 5 (л. 218v – л. 221v, л. 241 – л. 247, л. 264 – л. 266). Тук петте разказа носят номера 20, 40, 41, 42 и 57. Като източник съставителят е използвал препис, доста близък до текста от *I*, като е поправил (или е избегнал) грешките, допуснати в *I*.

3. *Venet. Marcian. app. II 101*, 1592 г. (=M)

Ръкопис *M* съдържа дял от 25 „душеполезни“ разказа, от които 11 са част от съчинението на Павел Монемвасийски. Включени са в следния ред: 12, 13, 14, 1, 4, 11, 5, 6, 8, 9, 10 (от л. 110v). Уъртли категоризира *M* в група № 1 с известно колебание, защото преписвачът е направил някои поправки в текста – „в повечето случаи става въпрос само за промяна в реда на думите, замяна на глаголи с причастия, пропускане на многословни изрази, вмъкване на славословия и т.н.“

---

⁴⁸ Wortley, J. Op. cit., p. 31.

⁴⁹ Изключение прави само за ръкописа *Mediol. Ambros. sup.* (Graec. 529) от XIII в., който съдържа цялостна преработка на 14-те разказа. Редът е нарушен, но пази черти на първоначалното състояние – 12, 13, 14, 1, 2, 3, 4, 11, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

4. *Vatic. Archivio di S. Pietro graec. C.149*, 1611 г. (=V)

Ръкопис V съдържа всичките 14 разказа в следния ред: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14. Те са включени в първия дял на ръкописа (л. 5 – л. 98), като в началото стои заглавието на творбата на Павел Монемвасийски. Този препис е доста близък до арабския превод, за състава и съдържанието на който Уъртли съди по превода на френски език в изданието на Соже⁵⁰. Уъртли смята, че преписвачът вероятно е ползвал два преписа и когато е забелязвал грешки в единия, е прибягвал до другия, като стремежът му е бил да възстанови, доколкото е възможно, първичния текст на разказите.

Гръцкият текст, който Уъртли публикува и с който днес разполагаме в TLG, е изготвен на базата на посочените по-горе преписи. За основен текст е използван I, като в случаи на пропуски, грешки и неясноти са привлечени останалите три ръкописа. За сравнение при отделните разкази са използвани също *Paris. Suppl. Gr. 28*, XV в.; *Paris. Coisl. 378*, XIV–XV в.; *Paris. graec. 1613*, XV в.; *Paris. Coisl. 381*, 1609 г. Издателят признава, че поради наличието на множество редакции, преработки и изопачавания на текста често е бил принуден да прави повече или по-малко своеволен избор между отделни разночетения, и подканва неудовлетворените от неговите решения читатели да ползват критическия апарат на публикацията.

Установяването на точния състав на съчинението на Павел Монемвасийски също представлява сериозно научно предизвикателство. Уъртли определя 14 разказа като принадлежащи на писателя с различна степен на вероятност. В таблицата по-долу на първо място е поставен поредният номер в настоящото издание⁵¹, индексът от BHG, номерът, даден от Уъртли в неговия *Repertoire of Byzantine Beneficial tales*⁵² (RBVT), а накрая са посочени гръцкото и латинското заглавие.

---

⁵⁰ *Sauget, J. M.* Op. cit., p. 395–404.

⁵¹ Този номер съответства на поредността на разказа в TLG.

⁵² Вж. *Wortley, J.* A Repertoire of Byzantine Beneficial Tales. <https://home.cc.umanitoba.ca/~wortley/>

1.	I 1449	W701	Περὶ τῶν τριῶν γυναικῶν τῶν φανερωθέντων ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέω De tribus mulieribus
2.	IV 1449c	W702	Περὶ τοῦ λογοθετηθέντος πρὸς τριῶν ἡμερῶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ De viro tribus ante mortem diebus in rationem vocato
3.	VII 1449f	W703	Περὶ τοῦ ἐξαγορεύσαντος εἰς γέροντα ἄγιον ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου De monacho in monte Olympo
4.	XIIa 1449m	W704	Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς ἀπελθούσης πρὸς τὸν ἀββᾶν Νεόφυτον τοῦ ἐξαγγελία De muliere quae Noephytum monachum adiit confesionis causa
5.	XIV 1075d	W705	Περὶ τοῦ πένητος τοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων προσευξαμένου Miraculum de paupere qui in Chalcopratensi templo orabat
6.	VIII 1449g	W706	Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ δεσμευθέντος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ De sacerdote a divinis suspenso
7.	XVII 1449nb	W707	Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐμπεσόντος εἰς πορνείαν De sacerdote fornicato
8.	III 1449b	W708	Περὶ τῶν τριῶν μοναχῶν τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἐν τῇ Ἀφρικῇ De tribus monachis in Africam cum puero abductis
9.	VI 1449e	W709	Περὶ τοῦ παιδὸς τοῦ ιδόντος τὴν ὄπτασίαν ἐν τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι De sacerdote indigno seu visio pueri baptizati
10.	IX 1449h	W710	Περὶ τοῦ μοναχοῦ τοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ De monacho in spelunca
11.	XIII 873n	W711	Περὶ τοῦ ἐξαγορεύσαντος εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Miraculum de confessione
12.	II 1449a	W712	Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς εὑρεθείσης ἐν τῇ νήσῳ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς De muliere reperta cum filio in insula
13.	XIb 1449k	W713	Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς νεκρωθείσης καὶ πάλιν πρὸς ζωὴν ἐπανελθούσης De mortua ad vitam revocata
14.	XVI 1175	W714	Περὶ τῆς μακαρίας Μάρθας τῆς ἡγουμένης τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου

В случаите, когато в ръкописите се споменава автор на изброе-ните разкази, той винаги е Павел Монемвасийски. Изключение прави само *I*, където те погрешно са приписани на епископ Петър Монемвасийски⁵³.

При определянето на действително принадлежащите на Павел Монемвасийски разкази Уъртли се опира на изследването на Ж. М. Соже⁵⁴. Според него най-ранният препис, съдържащ текста на съчинението, е в арабския ръкопис Codex Paris. Arab. 236 от началото на XI в., в който са включени разкази № 1–10, 13 и 14⁵⁵. Преводът на арабски най-вероятно е осъществен от монаха Антоний от манастира „Св. Симеон Чудотворец“ край Антиохия около 990 г., т. е. около 25–30 години след написването на „Полезни за душата разкази“. Арабският ръкопис дава представа за един доста ранен облик на сборника – за включените в него творби и за тяхната последователност. Според Соже разказите от № 1 до № 10 представляват „първоначалното ядро“ на сборника. Сред най-сериозните му аргументи е финалът на № 10, който има характер на кратка проповед и звучи като обобщение на цялата творба. Подобен характер имат завършващите пасажии на разкази № 1 и № 4, но според Уъртли те са по-късна интерполация на преписвач.

Като приема тезата на Соже, че разказите от № 1 до № 10 със сигурност отразяват първоначалното състояние на съчинението и следователно са излезли изпод перото на Павел Монемвасийски, Уъртли обособява разказите от № 11 до № 14 във втора група, чието авторство е съмнително. Ученият приема за възможно разкази № 13 и № 14, които присъстват в арабския ръкопис, но липсват в *I*, да принадлежат на епископ Павел и да са добавени от него или от негов съвременник към първоначалната версия на съчинението, тъй като са попаднали в него преди края на X в. Анализът на съдържанието им обаче дава аргументи за друго

---

⁵³ Според Монемвасийския синодик Петър е осемнадесетият архиепископ на Монемвасия и е присъствал на Седмия вселенски събор в Никея през 787 г., следователно, не може да бъде автор на разказите. Вж. *Laurent*, Op. cit., p. 145; *Gouillard*, J. Op. cit., p. 117, *Wortley*, J. The spiritual beneficial tales..., p. 54, n. 2.

⁵⁴ *Sauget*, J. M. Op. cit., p. 363–403.

⁵⁵ Освен споменатите 12 разказа (1–10, 13 и 14) арабският ръкопис съдържа още три – *De Theophili paenitentia* (ВНГ 1319) и два, чийто гръцки текст е неизвестен.

авторство – в разкази № 11, № 13 и № 14 присъстват темите за реликвите, иконите и свещените предмети и виденията, които липсват в началните десет четива. Сериозното различие между изобразяването на отвъдния свят в № 2 и № 13 също поражда съмнение, че двете творби са дело на един и същи автор. От своя страна, разказ № 12 толкова прилича на алтернативна версия на № 1, че Уъртли си позволява да допусне, че това е съзнателно и обмислено подражание или че текстът е съчинен от самия Павел: „Просто е възможно самият Павел да е измислил две версии на тази история – една за употреба в столицата, а друга – за провинцията“⁵⁶.

В заключение може да се направят няколко обобщения:

- Текстовата традиция на разказите на Павел Монемвасийски се характеризира с множество вариации както на състава, така и на съдържанието на отделните творби. Това изключва възможността за категорична реконструкция на първичния авторов текст.
- Основен критерий за състава на съчинението остава арабският ръкопис Codex Paris. Arab. 236, отразяващ превод, който е направен около четвърт век след възникването на оригинала. Четивата от № 1 до № 10 най-вероятно представляват първоначалното ядро на съчинението, а № 13 и № 14 са добавени скоро след написването му. Към дванадесетте разказа от Codex Paris. Arab. 236 с известни уговорки могат да бъдат добавени разкази № 12 и № 13.
- Реконструираният от Дж. Уъртли гръцки текст може да се използва единствено като ориентир за състава и текста на „душеполезните“ разкази на Павел Монемвасийски, без да дава възможност за напълно достоверни изводи върху преводите на съчинението, в това число и върху старобългарския му превод.

---

⁵⁶ Wortley, J. Op. cit., p. 41–42.

**ПОЛЕЗНИ ЗА ДУШАТА РАЗКАЗИ
ОТ ПАВЕЛ — ЕПИСКОП НА
БОГОПАЗЕНАТА МОНЕМВАСИЯ**

1.

ЗА ТРИТЕ ЖЕНИ, НАМЕРЕНИ В ПРОПАСТ ПО ВРЕМЕТО НА ИМПЕРАТОР КОНСТАНТИН

(1.) Един диойкет* разказа следната история¹: „По време на управлението на император Константин*, син на Лъв* и Зоя* и зет на стария император Роман*, бях изпратен в Анатолия* като събирач на данъци. Беше през лятото, когато пристигнах в един манастир, за да взема таксата, която се дължеше на хазната. Игуменът* излезе с монасите да ме посрещне. След като се поздравихме, седнахме на двора. Там имаше множество различни дървета, отрупани с плодове. Докато си почивахме и беседвахме, започнаха да идват птици, които късаха клончета от дърветата, улавяха ги заедно с плодовете и бързо отлитаха обратно. Щом видях тази странна гледка, попитах братята:

– Как така птиците не кълват плодовете, а ги отнасят с клонките?

– Вече единадесет години правят все така през този сезон – отвърнаха те.

– И какво ли значи това? – озадачих се аз.

– И ние не проумяваме, само гледаме и се чудим, без да можем да разберем какво става.

Сякаш подтикнат от нещо, аз им рекох:

– Да знаете, че птиците носят плодовете на монаси в планините.

---

¹ Всички думи и изрази, означени със звездичка (*), са пояснени в справочния дял, поместен след превода на разказите.

Още докато изричах тези думи, яви се гарван, който откъсна от едно дърво клонка с плодове и отлетя. Тогава казах на игумена и братята: „Последвайте ме!“. Те бързо тръгнаха след мен, а гарванът спокойно летеше пред нас с клончето в човката. Така той стигна до един хълм, където остави товара си, разпери криле и започна да си чисти перушината.

(2.) Когато и ние успяхме да изкачим хълма и доближихме птицата, тя вдигна клончето, отново се издигна и след това полетя надолу в едно стръмно дърво. Там пусна клонката и освободена от товара си, отлетя с грак. Доближихме се до ръба на пропастта, в която бяхме видели да се спуска гарванът. Хвърлихме няколко камъка, а отдолу се чува гласове, които казваха:

– Ако сте християни, не ни убивайте!

– Кои сте вие? – попитахме.

– Ако искате да ни видите, хвърлете три хитона*! – отвърнаха ни непознатите.

– Кои сте? – отново се провикнахме ние.

– Ако искате да ни видите, хвърлете три хитона, защото сме голи. След това се спуснете по урвата*, ще намерите малка пътека, почти непроходима. По нея ще слезете при нас.

Щом чухме това, трима от монасите веднага съблякоха хитоните си, завиха камъни в тях и ги хвърлиха долу. Ние пък, според наставленията на непознатите, се спуснахме по склона и намерихме пътеката, по която едва можеше да се мине. И ето че съзряхме три жени, които вече ни бяха видели и идваха да ни поздравят. Те ни се поклониха доземи. Ние също се поклонихме, изрекохме молитва и приседнахме. С нас седна една от жените, а другите две останаха прави.

(3.) – Откъде си, госпожо моя и майко, и как попадна тук? – запита игуменът седналата.

– Аз, отче, съм от Константинопол* – отвърна жената. Мъжът ми беше протоспатарий*, но умря без време и аз останах сама и бездетна още млада, само на двадесет и две години. Докато скърбях за него и оплаквах участта си на вдовица без челяд*, случи се така, че само няколко дни по-късно за съдбата ми чу един от най-издигнатите и най-могъщи мъже в града. Подбуден от врага на чо-

вешките души – дявола, той изпрати слугите си да ме отведат със сила при него. Аз почтително и твърдо им отказах, но те си тръгнаха с думите, че утре отново ще дойдат при мен. Заплашиха ме, че тогава, дори да не искам, все пак ще ме заведат при господаря си. През нощта, обзета от страх, призовах нашия Господ Исус Христос да ми даде слово да отворя устата си² и да възпре този порочен човек, който иска, като насили тялото ми, да унижи душата ми. Размислих и реших, че ако тези хора отново се върнат за мен, ще им дам подобаваща причина да не ме отвеждат против волята ми.

Когато на сутринта те пристигнаха и ме поведоха насила, аз се обърнах към тях и им казах: „Уважаеми, нима мислите, че аз не се радвам да дойда при вашия благороден господар? Страдам обаче от тежка болест, която предизвиква непоносима смрад и язви. Сега се лекувам. Потърпете, докато оздравея, и тогава с голяма радост ще отида при него. Каква е ползата да дойда при вашия повелител с тази отвратителна миризма? Така вие само ще се изложите, а аз ще потъна в срам. Имайте търпение! Мисля, че до четиридесет дни ще бъда напълно чиста.“ Когато чуха това, те си тръгнаха и рекоха: „След като така са нещата, нашият господар ще те изчака четиридесет дни“.

(4.) Веднага щом си отидоха, освободих всички домашни роби, дарих ги богато и ги отпратих. Със себе си задържах само тези две слугини, които виждаш пред себе си. По същия начин постъпих и с останалото си имущество, което разпределих между вдовици, сираци и бедняци. Обърнах се за помощ към един мой христоролюбив сродник, когото накарах да положи най-страшни клетви, че ще продаде крайградските ми имения и дома ми и ще раздаде парите на изпадналите в нужда. След като се освободих от грижите за цялото си имущество, през нощта помолих тези две сестри да тръгнат с мен. Качихме се заедно на кораб и, напътствани от Бога, пристигнахме на това място. И ето, вече единадесет години не сме виждали друг човек освен вас днес. С времето дрехите ни се разнищиха и се разпаднаха“.

(5.) Когато чу това, игуменът запита жената:

– А откъде, госпожо моя, взимате храна?

---

² Еф. 6:19. Всички забелязани библейски цитати и позовавания са посочени в бележки под линия.

– Благият и човеколюбив Бог, който храни в пустинята четиридесет години бягащия от плен народ на Израил*, изпраща храна и на нас, недостойните негови рабини. По Негова воля през цялата година птици ни носят всякакви плодове – не само колкото са ни нужни за препитание, но и в излишък. И това не е всичко – тъй като сме голи, Той ни облича и ни топли със своята благодат, така че не усещаме нито студа през зимата, нито слънчевия пек през лятото. Живеем тук на открито като в Рая на разкоша и непрекъснато славим с химни пресветото име на пресъщата и пресвета Троица, на Отца, Сина и Светия Дух.

След като изслушахме с голямо учудване този разказ, игуменът рече на жената:

– С твое разрешение, госпожо, ще изпратя един брат в манастира да донесе някои неща за ядене, така че да похапнем заедно с вас.

– Направи така, както си решил – отговори жената. Ще наредиш ли на свещеника на манастира също да дойде тук и да въздаде безкръвна жертва* на Господа Бога, така че да се причестим от пречистите и животворящи Тайни на Христос*, нашия Бог? Откакто напуснахме Града*, не сме имали щастието да приемем от тези свети дарове.

(б.) Като чу тази молба, игуменът изпрати един монах в обителта* да доведе презвитера* и да донесе каквото е нужно. Когато свещеникът дойде, той извърши Божествена литургия*. Господарката и нейните прислужници се причестиха с пречистите Тайни, а сетне седнаха да се подкрепят с храна заедно с монасите. Тогавла блажената жена се обърна към игумена: „Моля те, твоя святост, да останеш тук три дни!“. Той се съгласи с нейното желание и обеща да остане.

На сутринта призори блажената жена стана и след като отправи дълга молитва, се представи в Господа*. Пригответихме я за погребението и я изпратихме със сълзи, псалми и химни. На следващата сутрин и втората жена се представи в Господа, а на третата – и последната от тях. Погребяхме ги с подобаващо достойнство. Сетне тръгнахме обратно към манастира и с химни прославяхме Христос, нашия Бог, който извършва неизброими и непостижими за ума чудеса. Нему слава во веки веков, амин!“.

2.

ЗА МЪЖА, НА КОГОТО БИЛА ПОТЪРСЕНА СМЕТКА ТРИ ДНИ ПРЕДИ СМЪРТТА

(1.) Един презвитер от Пелопонес* на име Пард дойде при мен в Монемвасия* и помоли да облече расото и да приеме честния монашески образ. Аз се съгласих с неговото настояване, наставих го във вярата, подстригах го и го облякох в светите одежди на монашеството, като му дадох името Петър. Този благочестив мъж водеше достоен живот. По настояване на баща си обаче той напусна манастира и се върна в родния си град Ениклион*. Там Пард заболя тежко и скоро се представи пред Господа, като ни остави в замяна своите подвизи. Свидетелство за неговата близост до Бога бяха чудесата, които непрестанно стават на гроба му.

(2.) Веднъж разговаряхме с този славен мъж за напускането на душата и за това как от нея се търси сметка за общението с нечестиви духове. Тогава той разказа следната история: „Един мой приятел се разболя и когато го навестих, ми рече:

– Като гледам как са нещата при мен, достопочтени отче, смъртта ми приближава. Ако разрешиш, светиня ти, ще изповядам пред теб делата си.

– Говори, без да се червиш, брате. Всички сме съгрешавали, а и продължаваме да грешим, подмамени от общия ни враг. Но изобилието от наши провинения няма да победи Божията милост, ако с непресторено покаяние пристъпим към Него – рекох му аз.

Тогава той започна усърдно да разказва прегрешенията си.

(3.) След като се изповяда, дойдоха да го видят сродници и приятели. Докато седяхме заедно и разговаряхме с болния, внезапно той се обърна към срещуположната страна на леглото и рече: „Бог да ти даде дълги години, господарю!“. Всички ние се вцепенихме от учудване и страх, мислейки си, че болният има някакво видение. Той обаче продължи да гледа втренчено към това, което му се беше явило, и каза: „Да, истина е, господарю, сторих това, но го изповядах пред свещеника“. После добави: „Лъжат, господарю, тези неща не съм извършил, набеждават ме“. Той многократно повтори тези думи – ту казваше, че нещо е направил, но го е изповядал, ту твърдеше, че лъжат и че го набеждават несправедливо. След това изрече: „За онзи документ, господарю, Бог ми е свидетел, че не исках да го вземам. Подучиха ме други безумци, подобни на мен. „Открадни го от майка си“ – ми казаха, – „дай го на роба, пък той ще ти даде една номизма* и ще бъдеш възнаграден и от Бога“. Това е истината, господарю!“.

После продължи отново: „Лъжат, господарю, набеждават ме. Проучи и ако това, което казват, е истина, ме убий!“. Сетне добави: „Ще си тръгнеш и ще се върнеш след три дни, господарю?! За Бога, господарю, ако ще ме вземаш, вземи ме сега, не мога да изтърпя още три дни мъчения!“. После замълча и пак заговори: „Разбрах, господарю, трябва да си отидеш, а аз ще те чакам след три дни. Бог да те дари с дълги години!“.

(4.) Всички ние чухме това и бяхме обзети от ужас и трепет, поразени от страховитото и неவிжданo пресмятане на греховете, на което бяхме свидетели. Накрая болният се извърна отново към нас.

– Какви бяха тези неща, които казваше, брате, с кого разговаряше? – попитах го аз.

– Сигурно си мислиш, че съм бил в изстъпление* или че не съм вече с ума си. Слепи ли сте и не видяхте ли тази царствена особа, придружена от величествена свита? А тези черните мъже, които стояха при вратата? – отвърна той.

– Каква царствена особа? – учудих се аз.

– Онзи, евнуха*, с когото говорих току-що – настояваше той. – Лицето му сияеше по-ярко от слънцето, а дрехите му блестяха като светлина. Когато той дойде тук със свитата си от прекрасни

и страховити мъже, явиха се и някакви черни същества, злоещи на вид, чиито очи горяха като огън. Застанаха пред вратата и започнаха да ме обвиняват, като казваха неща, които съм сторил или съм пропуснал да направя. Царственият мъж пък ме питаше: „Истина ли е това, което казват?“. За всичко, което бях сигурен, че съм сторил, отговарях: „Да, господарю мой, извърших това, но го изповядах пред свещеника“. За нещата, които бях убеден, че не съм направил, казвах: „Лъжат. Това не съм го сторил. Набеждават ме“.

(5.) – А документът, който спомена, какъв беше? – попитах отново аз. – За него нищо не ми каза.

– Мисля, че това не е важно, и затова не го включих в изповедта си – рече болният.

– Все пак какъв беше? – продължих да упорствам аз.

– Майка ми имаше един роб, когото реши да освободи, и затова записа волята си. В свитъка, който държеше при себе си, се казваше: „Да се даде след смъртта ми на роба и той да бъде свободен и да отиде, където реши и желае“. Робът обаче беше хитър – намери подобни на мен безумци, които ме накараха да открадна документа от майка си и да му го дам. Договорихме се за това да ми плати една номизма. Съблазнен от тях, откраднах свитъка* и го връчих на роба, но не получих златото. Той пък, след като взе грамотата*, веднага престана да работи за майка ми. Тя претърси навсякъде за документа и като не го откри, се разгневи и започна да кълне крадеца. Въпреки че многократно чувах проклятията ѝ, не си признах прегрешението. Това беше, което разказаха черните мъже. Наговориха и много други неща, които не съм извършил. Когато царственият непознат ме питаше за тях, отговарях му: „Не съм го направил, господарю мой. Клеветят ме. Ако искаш, провери, и ако лъжа, убий ме!“. Тогава страховитият благородник изгони черните същества и ми рече: „Иди и се пригответи. Подстрижи се и се облечи в светия монашески образ*. След три дни ще дойда и ще те взема“. Аз му отговорих: „Ако така си решил, господарю, направи го сега! Не мога да се мъча още три дни“. Той обаче отвърна: „Не, не, върви и направи, каквото ти казах. След три дни ще дойда да те отведа“. Тогава рекох: „Бог да ти даде дълги години, господарю!“ и изведнъж и той, и всички останали изчезнаха.

Ние изслушахме този разказ с удивление и разтреперани се замислихме какъв страшен край ни чака. Приятелят ми изпълни усърдно заръката на царствения мъж, прие светия монашески образ и след три дни се представи пред Господа.“

3.

ЗА МИРЯНИНА, КОЙТО СЕ ИЗПОВЯДАЛ ПРЕД СВЕТИЯ СТАРЕЦ НА ПЛАНИНАТА ОЛИМП

Един благочестив отшелник на име Софроний дойде от планината Олимп* и разказа история, подобна на една от записаните в свещената книга „Лествица“*. Ето думите му: „Имаше един достоен и богопослан* старец, когото мнозина братя посещаваха, за да чуят от него спасително слово. Веднъж, докато монасите седяха заедно с него и той ги наставляваше за спасението на душата, дойде един мирянин, поклони му се и застана отстрани. Старецът* го изгледа внимателно и го запита каква нужда го е довела при него, а той отговори:

– Дойдох да изповядам пред теб греховете си, свети и достопочтени отче.

– Насаме с мен ли искаш да говориш, чедо, или пред всички присъстващи тук братя? – запита го старецът.

– Пред всички тук ще споделя прегрешенията си, почитаеми отче, ако не възразяваш – отговори мирянинът.

– В такъв случай говори, без да се срамуваш, чедо! – каза му монахът.

Тогава мъжът започна да разказва такива неща, които нито е редно да стигат до човешкия слух, нито пък подобава да се записват. След като изрече всичко през сълзи, той застана сломен, със сведени рамене и разкаяно сърце. Старецът остана известно време замислен, а после му рече:

– Искаш ли, чедо, да облечеш расото и да станеш монах?

– Да, отче, желая го. Даже нося в торбата си подходяща одежда – отговори мирянинът.

Тогава старецът настави във вярата, подстрига го и го облече в светия монашески образ. След това го освободи и му каза:

– Върви в мир, чедо, и никога повече не съгрешавай!

Получил опрощение, мъжът се поклони доземи и се отдалечи, като прославяше Бога.

– Честни отче, как така не наложи на този човек някаква забрана или наказание, при все че той изповяда пред очите на всички нас такива грехове? – почудиха се братята.

– Не видяхте ли, мои най-любими чедо, страховития и преславен мъж, който стоеше тук? Лицето му изглеждаше като светкавица, а дрехата му беше от светлина³. В ръцете си държеше свитък, в който бяха записани греховете на мирянина*. Имаше също мастило и перо. Щом човекът признаеше някой от греховете си пред мен, нищожния, и пред вас, онзи веднага го задраскаше с перото. След като човеколюбивият и милостив Бог така прощава провиненията, какъв съм аз, грешният, че да налагам на изповядалия се забрани или наказания?

Като чува това, монасите бяха обзети от трепет и страх. Поклониха се на почитания старец и благодариха за добротата на нашия Господ Исус Христос. Сетне си тръгнаха с удивление и страхопочитание пред недостижимите за ума дела на милостивия Бог“.

---

³ Мат. 28:3.

4.

ЗА ЖЕНАТА, КОЯТО ДОШЛА ДА СЕ ИЗПОВЯДА НА АВВА НЕОФИТ

(1.) Прославеният Евтимий, добродетелен монах и Божии свещеник, който водеше постническо житие в манастира на нашия свят отец Арсений Нови*, ми разказа за жената на един благодник. След смъртта на своя съпруг тя събрала мислите си, пресметнала греховете си и си припомнила за идеция ужасен час на смъртта и за Страшния съд* и отишла при авва Неофит. След като му се поклонила, тя му каза:

– С вяра дойдох при теб, свети и честни отче, за да изповядам прегрешенията си.

– Не ми е дадено, чедо, да слушам женски дела – отказал ѝ старецът.

– Свети отче, нашият Господ Исус Христос, истинният Бог, прие нашия образ, седна на трапезата с митари и грешници⁴ и вечеря в дома на фарисея Симон*, не отхвърли блудницата, която дойде при него и със сълзи на очи целуваше пречистите му нозе и изповядваше греховете си,⁵ а ти ме отпращаш, когато искам да се покая и да се спася! – отвърнала му вдовицата.

(2.) Като чул тези думи, авва Неофит ѝ отговори:

---

⁴ Мат. 9:10.

⁵ Лук. 7:36–50.

– Понеже така казваш, чедо, и с вяра си дошла при мен, недостойния, нека влезем заедно в църквата. Там ще изречеш с разкаяно сърце и смирено съзнание делата си пред човеколюбивия и милостив Бог, а аз, окаяният, ще те слушам.

Щом чула тези думи, жената влязла в Божия храм заедно с достойния старец и след като се помолила и коленичила, изведнъж застанала безмълвна и вцепенена.

– Какво има, чедо, защо първо принуди мен, смирения, да приема изповедта ти, а сега нищо не казваш? – учудено я попитал отецът.

– Не смея да изрека греховете си, благочестиви отче. Сковават ме нечестиви помисли – отговорила тя.

– Щом като зли помисли те възпират да говориш, чедо, запиши греховете си, ако умееш да пишеш, а аз ще ги прочета пред Господа Бога, който познава тайните на нашите сърца и опрощава греховете ни заради голямата си милост и безкрайното си човеколюбие! – посъветвал я старецът.

– И това не мога да направя – рекла жената.

Авва Неофит помислил известно време и казал:

– Ако не си готова и да напишеш провиненията си, тогава аз ще изредя прегрешенията, които обикновено се случват в човешкия живот, а ти ще казваш дали си направила това или онова, или следващото и т.н.

– Благодарение на Божията доброта и на твоите свети молитви, отче благочестиви, не съм извършила нито едно от тези скверни дела, които спомена – отвърнала благородницата. – Други са моите прегрешения.

– Ако са други, тогава не съм аз този, който може да надниква в сърцата и да разкрива тайните, които хората пазят – рекъл монахът.

– Прочети над мен молитва, свети отче, и както реши Господ, така ще постъпи с мен – казала вдовицата.

(3.) След тези думи тя се поклонила на стареца и си тръгнала. Докато минавала под една аркада*, жената видяла да лежи на земята възрастен монах, изоставен и покрит с рани. Никой не му обръщал внимание.

– Искаш ли да те взема в дома си и да облекча всячески страданието ти, а ти да се застъпиш пред Бога за мен, недостойната.

– Така да бъде, госпожо, съжали мен, грешния и окаяния! – отговорил болният старец.

Тогава благородницата си отишла вкъщи, приготвила стая и застлала легло. После изпратила домашните си роби да купят монашески одежди. Наредила им също да заведат изранения старец на баня, да го изкъпят, да го облекат с новите дрехи, да го донесат и да го сложат да легне в натъкмената постеля.

След като това било направено, тя започнала лично да се грижи за него, да маже раните му с лечебни масла и всячески да му прислужва.

(4.) Когато дошъл Великият свят четвъртък* от Седмицата на спасителното страдание*, жената се обърнала към стареца:

– Искам да сторя нещо за теб, отче, но трябва до го понесеш, без да кажеш нищо.

– Направи, както си решила, госпожо! – отвърнал монахът.

Дошъл часът на Светата литургия и свещеникът започнал службата в параклиса на дома ѝ. В момента, когато стигнал до мястото в Евангелието*, където се казва – „А когато Исус беше във Витания*, в къщата на Симона Прокажени*, приближи се до Него една жена, която носеше алабастров* съд с драгоценно миро*...“⁶ и т.н., благородната вдовица взела стъкленница с миро, приближила се до монаха и поляла с него краката му, като ги покривала с целувки, наросявала ги със съзвите си и ги бършела с косите си⁷. Докато вършела това, тя изповядвала греховете си. Точно в този миг станало страховито земетресение. Но не се разлюлял целият град, а само нейният дом. А след земетръса се чул глас, който казал: „Прощават се греховете ти!“⁸. Щом гласът отзвучал, старецът се изправил, напълно оздравял и без дори и белег от язва по тялото си, славейки и възхвалявайки неспирно нашия Господ Исус Христос, който твори велики и страшни чудеса. Блажената жена пък, след като получила опрощение за

---

⁶ Мат. 26:6–13, Марк 14:3–9.

⁷ Лук. 7:36–50.

⁸ Лук. 7:48.

прегрешенията си благодарение на безмерното и неизразимо човеколюбие на Бога, прекарала остатъка от живота си в покаяние. Сетне тя се представила в Господа, но оставила след себе си прекрасен пример за тези, които от цялото си сърце се стремят с изповед и покаяние да се доближат до човеколюбеца Бог, който иска да се спасят всички човеци и да достигнат до познание на истината⁹, Нему слава во веки веков, амин!

---

⁹ II Тим. 2:4.

5.

ЗА ОБУЩАРЯ, КОЙТО СЕ МОЛИЛ В ХРАМА „ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА“ В ХАЛКОПРАТИЯ

(1.) Един имперски нотариий* разказа следната случка: „Беше петък и аз отидох в храма „Пресвета Богородица“* в Халкопратия*, за да участвам във всенощното празнично бдение. Докато стоях там, унесен в молитвите и псалмопенията, зората на съботния ден освети църквата. Тогава видях някакъв бедняк, облечен в дрипи, който горещо се молеше със сълзи на очи и многократно падаше на колене. Гледах го и се чудех на страстното му покаяние. По първи петли той излезе от светия храм. Аз веднага тръгнах след него и го последвах до вратите на църквата „Св. евангелист Йоан Богослов“*, наречена Диипион*. Там той коленичи три пъти и се помоли, при което заключените врати на този свят храм сами се отвориха и той влезе вътре. Аз останах навън на скришното място, откъдето гледах, поразен от станалото пред очите ми знамение. Непознатият изрече молитвите си и излезе, а вратите на светия храм пак от само себе си се заключиха. Човекът продължи надолу към колонадата на Великата църква*. Аз отново го последвах, а той влезе в едно от обитаваните от бедняци мизерни помещения под външните галерии* и заключи. Аз поставих знак на вратата на стаичката и се прибрах. Залисан в някакви работи, в събота и неделя не отидох да търся този човек.

(2.) Отидох в понеделник и открих белега, който бях сложила на вратата му. Видях една жена да седи вътре и я попитах:

– Къде е човекът, който живее тук?

– За мъжа ми ли говориш, господарю? – отвърна тя.

– За човека, който живее тук – казах аз. – Не знам дали е твой съпруг.

– Тук не живее никой друг освен мен и мъжа ми. Той е обуцар и отиде на пазара да продаде стоката си. Защо го търсиш, господарю? – рече жената.

– Искам да му поръчам да ми направи сандали – отговорих аз.

– Ако го изчакаш да се върне, ще направи каквото желаете – каза тя.

Аз извадих един тримисий* и ѝ го подадох с думите:

– Иди да купиш нещо за ядене, за да се нахраня тук с вас.

– В тази ли смрад, господарю, в този бедняшки бордей ли искаш да се храниш?! – учуди се жената.

– Няма значение. Домът ми е далеч и не мога да ходя дотам и да се връщам обратно тук – отвърнах ѝ.

Тя отиде, напазарува, каквото ѝ бях заръчал, и го донесе.

(3.) Когато мъжът ѝ се върна и ме откри вътре, той ми се поклони и попита:

– Какво мога да направя за Вас, господарю?

– Дойдох да поръчам да ушиеш сандали за моите хора – отговорих му аз.

– Аз, господарю мой, не съм такъв майстор, че да направя нещо, което да Ви се хареса – каза обуцарят.

– Казах ти – за моите хора искам да ги направиш, каквито и да станат. Нека обаче първо да се нахраним. След като се наобядваме, ще уговорим цената.

– Как е възможно, господарю, да седнеш да ядеш в нашето убого* жилище? – недоумяваше той.

– Няма значение. Искам днес да обядвам тук.

След като тримата заедно се нахранихме, рекох на жена му:

– Отиди някъде за малко. Имам нещо да говоря насаме с мъжа ти.

Щом тя излезе, аз се обърнах към обушаря:

– В събота, докато бях на всенощното бдение в църквата „Пресветата Богородица“ в Халкопратия, те видях да се молиш усърдно и когато си тръгна по първи петли, аз също излязох и те последвах, докато стигна пред вратите на светия храм на евангелиста и богослова Йоан*. Видях как три пъти се поклони и как вратите сами се отвориха за теб и ти влезе вътре. А след като излезе, те пак от само себе си се затвориха. Когато съзрях това, разбрах, че си Божи слуга. Имай страх от Бога и не скривай от мен своите добродетели, за да мога и аз, като ревностно им подражавам с делата си, да получа опрощение на многобройните си грехове.

Когато беднякът чу думите ми, той се изчерви, постоя замислен и ми отговори:

– Аз, господарю, съм чужд на всякакви добродетели. Но след като настояваш да ти кажа за нещата, които върша с Божията подкрепа, няма да крия от твоя светлост. Но в името на Бога, не трябва да разказваш на никого, докато Той не сложи край на земния ми път. Както виждаш, по занаят съм обушар. Каквото и да изкарам с труда си, разделям го на три части: едната за нуждите на семейството ми, другата за братята бедняци, третата за покупка на материалите, с които работя. Всеки ден постим до свечеряване, аз и твоята рабиня, не хапваме нищо друго освен хляб и вода и цяла нощ прекарваме в молитви. До днес стават двацет и седем години от деня, в който се оженихме, и Господ Бог ни пази в девство.

Като чух това, прославих Бога и след като обушарят почина, се осмелих да го разкажа, за да е от полза за слушателите“.

6.

ЗА ПРЕЗВИТЕРА, ОТСТРАНЕН ОТ СВОЯ ЕПИСКОП

Един презвитер беше поставен от своя епископ под забрана да изпълнява свещеническите си задължения. След като беше наказан с тази епитимия*, наложи му се да отиде в друг град по собствени дела. Случи се обаче така, че щом замина, неговият епископ* умря. Така презвитерът остана в отлъчение* и изпадна в скръб и голямо отчаяние, не знаейки какво да направи. Затова замина за Константинопол*, където отиде при архиепископа* и му изложи случая. Той му рече:

– Разкажи ми прегрешението си. Ако епископът ти те е отлъчил необосновано, ще те освободя от наказанието.

– Епископът ми възложи работа, владико, но не беше по силите ми да я свърша. Той се разгневи и ми наложи забрана да служа – отговори презвитерът.

– Според това, което казваш, чедо, грехът ти е нищожен и епископът те е отлъчил неоправдано. Но дори и да е така, както преценявам, струва ми се нередно един да обвързва, а друг да освобождава¹⁰. Така че, каквато е Божията воля, такава ще е съдбата ти.

Тогава архиепископът взе свещеника, заведе го в един манастир и каза на игумена и братята:

---

¹⁰ Вж. № 32 от Правилата на светите апостоли на адрес: http://www.pravoslavieto.com/books/pravila/apostolski_pravila.htm

– Това и това се случи на този човек и аз ви моля, свети отци, в името на Бога да се потрудите тази седмица с пост, бдение и молитви. Може би заради вашите молитви Господ Бог ще помилва този несправедливо отлъчен свещеник.

– Както наредиш, така ще постъпим, светиня ти – отговориха монасите.

Архиепископът остана в манастира с презвитера и всички заедно прекараха седем дни във въздържание и молитви, с разкаяние в сърцата.

Когато седмицата измина, по време на утренията* изведнъж между братята се яви епископът, който беше отлъчил презвитера. Той стоеше и пееше псалми*. Когато го видя, архиепископът каза на свещеника:

– Познаваш ли онзи, който стои тук?

– Да, владико, това е епископът ми – отговори презвитерът.

– Иди и му се поклони и вземи опрощение.

Наказаният свещеник се приближи, коленичи в краката му и рече:

– Ради* Бога, владико, прости ми!

– Бог ти прощава! Бог ти прощава! Бог ти прощава! – три пъти повтори епископът и след като произнесе това, изчезна.

Когато архиепископът и отците видяха знамението, което стана, прославиха Бога, творящ велики и неведоми чудеса, които не могат да се изброят.

7.

ЗА СВЕЩЕНИКА, КОЙТО ИЗВЪРШИЛ ПРЕЛЮБОДЕЯНИЕ

(1.) Заради интригите на дявола един презвитер в Константинопол изпадна в блудство*. След като изминаха няколко дни, той осъзна тежестта на греха си, помисли си за идващия ужасен час на смъртта и за деня на Страшния съд* и започна да се вайка: „О, аз нещастният, който оскверних душата и тялото си! Какво ли да сторя, та да получа опрощение за стореното от мен?!“ Понеже благият и човеколюбив Бог не иска никого да погуби¹¹, внуши в сърцето на презвитера мисълта да отиде на планината Олимп* и да изповяда прегрешенията си пред някого от монасите.

Така свещеникът се отправи към Олимп, намери един от светите старци и изрече пред него всички грехове, които беше извършил през живота си, като не пропусна и прелюбодеянието.

– Чедо, след като съгреши толкова тежко, осмели ли се да служиш в храма? – попита го монахът.

– Да, свети отче, сторих това, като погазих с нозе собствената си съвест – отговори свещеникът.

– Да знаеш, чедо, че ако презвитер извърши такъв грях, за него няма друго изцеление, освен да се откаже от Светата литургия и с искрено покаяние да пристъпи пред човеколюбца Бог. Ако обаче дръзне да служи след падението си, смятам, че за него няма опрощение – рече старецът.

---

¹¹ II Пет. 3:9

– Нима, отче, няма покаяние, с което да се оправдая? – запита съгрешилият презвитер.

– Прости ми в името на Господа, чедо, кой съм аз да слушам такива неща, да съдя и да отсъждам? Та аз не знам дали и своите прегрешения мога да оплача – каза накрая монахът.

Като чу тези думи, свещеникът се поклони и си тръгна опечален.

(2.) Докато слизаше от Олимп, той срещна авва Петър. Монахът видя колко е унил и го попита:

– Какво ти е, чедо?

– Отидох при един старец, преподобни отче, и му доверих помислите си, а той ме хвърли в отчаяние – отговори презвитерът.

– Чедо, смятам, че няма грях, който да победи Божието човеколюбие – каза му достойният за удивление Петър. – Ела с мен в килията ми и сподели с мен делата си. И както Бог реши, така ще постъпи с теб.

Свещеникът отиде в килията на Петър и веднага изповяда своето прелюбодееяние. Тогава отшелникът му рече:

– Истина ти е казал светият старец, че за свещеник този грях е тежък и непростим. Истина е, но след като се е случил, какво да направим? От днес нататък ти вече никога няма да служиш в църква. Ще се подстрижеш, ще облечеш монашеското расо и ще се покаеш искрено. Нека се надяваме на добротата на нашия Господ Исус Христос, който да се смили над теб, както се смилява над всички каещи се.

Като чу тези думи, презвитерът падна в краката на Петър с думите:

– След като Господ Бог ме изпрати в светите ти ръце, няма да се отделя от теб!

Петър, като видя сълзите и съкрушения дух на свещеника, му каза:

– Ако ти се нрави да останеш с мен, чедо, няма да те отпратя, тъй като Господ, както добре знаеш, е рекъл: „Който дохожда при мене, няма да го изпъдя въвн“¹².

---

¹² Йоан 6:37

След няколко дни го настави във вярата, подстрига го, облече го в светата монашеска одежда и остана с него в покаяние, пост и съззи, просейки милост от Господа.

(3.) Старецът имаше килия, изкопана в земята, и след известно време някогашният свещеник започна да го моли за разрешение да заживее в нея. Отшелникът изпълни прощението* му и му предостави обиталището си. Тогава покаяният се презвитер* отиде и направи верига. Сетне с единия ѝ край окова врата си, а другия закрепил в стената на килията. След като минаха три дни, през които презвитерът не идваше при стареца, отшелникът слезе при него и го видя окован с веригата.

– Какво си направил, чедо? – попита старият монах. – И като си завързан така, как ще излезеш за телесните си нужди?

– Аз, отче свети, се наситих на мускуса*, на тамяна* и на всички прекрасни благовония на света. Сега трябва да задоволявам нуждите на тялото си завързан тук, за да се наситя на смрадта, която излиза от мен, така, както се наслаждавах на сладките аромати. И ако Бог те води насам, светиня ти, носи ми на два-три дни по малко хляб и вода за потребностите на тялото ми.

Старецът прие молбата на затворника и на всеки два-три дни му носеше хляб, а той го напояваше със съззите си и така го изяждаше. Бившият презвитер прекара в такова дълбоко покаяние три години. Тогава старецът беше известен от Бога с видение, че разкаянието на затворника е прието и той скоро ще се оттегли от живота. Отшелникът слезе при него.

– Предстои да умреш – каза му той и понечи да го освободи от веригата.

– Моля те, не ме освобождавай! Нека така да умра – отвърна онзи.

– Не, чедо, не подобава да стане така.

Старият инок го развърза и му каза да изрече молитва. Още докато молитвата беше на устните му, той предаде душата си на Господа.

8.

ЗА ТРИМАТА МОНАСИ, ОТВЛЕЧЕНИ В АФРИКА

(1.) В областта Калабрия* има манастир, в който живеят благочестиви и добродетелни монаси. Един от тези отшелници видя да продават едно детенце и го купи. Той отгледа отрочето* грижовно и го научи да чете и пише с надеждата да го подстриже и да го облече в монашеска одежда.

Един ден трима монаси решиха да слязат до морето, за да наловят риба. На тръгване те взеха и момчето със себе си. Когато стигнаха на брега, попаднаха на сарацини*, които бяха дошли с кораба си от Африка*. Те ги плениха. Когато научиха за това, игуменът и братята много се натъжиха. Особено скръбен беше господарят на детето. След като минаха няколко дни, игуменът каза на братята:

– Не е справедливо, отци, да забравим нашите пленени братя, които робуват на варвари и нечестивци. Нека някой от вас, който има желание и смелост, да отиде при състрадателни и христоблюбови хора и да изпроси милостиня. Ако благоволи Господ, той ще събере поне малко злато и ще откупим поне един от братята ни.

След тези думи на игумена заговори господарят на момчето:

– Аз ще тръгна със светите ти молитви, отче, и ще събера подаяния. И ако Бог изпрати нещо в ръцете ми, ще замина в Африка да издиря нашите духовни братя.

Така той напусна манастира да дири богобоязливи люде, които облагородяват душите си с милосърдие, и скоро събра сто номизми. С тях той се отправя към Африка.

(2.) Веднъж, докато се разхождаше посред един пазар, пред очите му застана неговото момче. Монахът го взе в ръце и го прегърна.

– О, чедо, какво стана с теб? – запита го той през сълзи.

– Един човек, враг на Бога, ме купи, честни отче. Непрестанно ме насилва и ме принуждава да стана мюсюлманин, но се надявам на Бога и на твоите свети молитви, че няма да допусна това, дори и да трябва да умра – отвърна детето.

Още докато разказваше това на монаха – бившия му господар, изведнъж се появи сегашният му собственик – сарацинът*. Щом видя момчето да води разговор, той започна да ругае отшелника и вдигна ръката си да го зашлеви. В този миг десницата му се вцепени във въздуха и остана напълно обездвижена. Дойде и друг сарацин, който също замахна да удари, но и неговата ръка се парализира. Когато останалите неверници видяха случилото се пред тях чудо, грабнаха монаха и го заведоха при своя архонт*, когото на своя език наричат умирмнин*. Щом стигнаха при него, му казаха:

– Този монах е магьосник и с магията си вцепени ръцете на тези, които понечиха да го ударят.

Около умирмнина бяха насядали отличаващи се по брадите и грубите си наметки старейшини, които се наричаха „единствените свидетели“. Когато чуха за случилото се, те казаха:

– Ако е магьосник, няма да може да изцели парализираните ръце. Но ако изрече пред нас молитва и ги излекува, ще се убедим, че е Божи човек.

След тези думи те подканиха монаха да каже молитва. Той падна на колене, протегна ръце към небето и рече: „Господи Исусе Христе, който си направил на земята големи и страшни чудеса, Ти си възкресявал мъртви, изцелявал си прокажени, връщал си зрението на слепци и си излекувал изсъхнали ръце, послушай мен, грешния и недостоеен твой раб, и изцели вцепенените ръце на тези мъже!“. Като изрече това и направи кръстно знамение над десниците им, те мигновено оздравяха.

(3.) Щом варварите* видяха станалото чудо, се изумиха и казаха:

– Наистина, Божи човек е този монах.

Тогава умирмнинът се обърна към него и му рече:

– Какво търсиш, та си дошъл на това място, калугере?

– Трима монаси от нашия манастир и един юноша бяха отвлечени и тръгнах да ги издирвам – отговори отшелникът. – Ще бъдеш ли така милостив да ми ги предадеш?

– А имаш ли злато, с което да ги откупиш? – запита умирмнинът.

– Нося със себе си сто номизми, които изпросих от христолюбци. Ако бъдеш така милостив, вземи парите и ми дай пленниците – отвърна монахът.

– Ти ни убеди, че си Божи човек, калугере*. Затова ще ти предадем като дар тримата монаси и момчето, за да споменаваш и нас в молитвите си към Бога – отсъди сарацинът и добави: – Със стоте номизми, които имаш, отиди на пазара и откупи други роби.

След тези думи емирът* изпрати да доведат тримата отшелници и юношата и ги повери на монаха. Той ги пое, благодари на архонта, помоли се за него и си тръгна. Със стоте жълтици откупи други пленници и се върна при емира.

– Според твоето повеление откупих някои роби. Как обаче да ги отведа оттук, като нямам нито кораб, нито пари да наема такъв – попита той умирмнина.

– И това ще сторя заради твоята молитва – отвърна сарацинът.

Той нареди да подготвят малък кораб, наречен монерион*, и да натоварят на него всичко, от което се нуждаеха за плаването. След това извика един доверен капитан и тайно му каза: „Вземи тези монаси и останалите пленници. Откарай ги, където пожелаеш. Наблюдавай заедно с останалите сарацини, които идват с тебе, как ще се държи и какво ще прави отшелникът, който умее с чудо да парализира ръце, та като се върнете, да ни кажете дали наистина е Божи човек“.

Щом изслуша това нареждане, сарацинът отиде и събра екипажа на кораба и всички те, заедно с монасите и пленниците, се качиха на него.

(4.) Като се отделиха от африканския бряг и заплаваха, сарацините с изненада видяха, че монахът пости и се моли по цял ден и наставлява със спасителни слова останалите братя. Така стигнаха до един остров, който беше напълно безводен. Духаше насрещен вятър, затова се наложи да останат там много дни. Водата, която имаха в съдовете на кораба, започна да свършва. Прекараха три-четири дни, измъчвани от жажда. Когато монахът видя, че животът на всички е заплашен от липсата на вода, той им каза: „Налейте корабните делви* с морска вода и ми ги донесете!“ Сарацините веднага ги напълниха и ги поставиха пред него, а той коленичи и се помоли с думите: „Господи Исусе Христе, Сине и Слово Божие, който заради пророк Елисей* превърна горчивата вода в питейна¹³ и който при Своето свято Въплъщение* и Пришествие* направи водата на вино, Ти същият, стори тази вода да стане питейна, така че, като пият от нея, всички, които са с мен, християни и неверници, да се удивят, да величаят Твоето могъщество и да прославят Твоето страховито и свято име, ведно с безначалния ти Отец и пресветия, благодатен и животворящ Дух!“.

Като изрече тези молитвени слова, монахът прекръсти делвите, пълни с морска вода, и тя изведнъж стана сладка. От нея пиха всички – и бившите пленници, и сарацините – и прославиха Бога. Сетне продължиха да пият от същата вода още няколко дни.

(5.) Водата обаче свърши, а насрещните ветрове още продължаваха. Тогава всички пак отидоха при монаха с молба да ги избави от жаждата, която ги заплашваше. Тогава той отново им възложи да наляят в съдовете вода от морето. След като изпълниха нареденото, отецът още веднъж произнесе молитва и прекръсти делвите, а водата пак стана сладка. Сарацините бяха напълно смаяни и гледаха калугера сякаш е ангел Божи*. Когато задуха попътен вятър, те изведоха кораба от залива на острова

---

¹³ IV Цар. 2:19-22.

и скоро закараха монасите и останалите пленници до родните им места.

Щом се завърнаха в Африка, сарацините доложиха на умирмнина за всичко, на което бяха станали свидетели. Той ги изслуша и остана поразен. После започна да се удря с длани по челото, казвайки: „Какво направих? Бог изпрати такъв човек в ръцете ми, а аз не го задържах при себе си, та да виждам чудесата, които извършва!“. След това веднага написа и изпрати на монаха писмо, в което го умоляваше да се върне и обещаваше да му разреши да отведе колкото пленници пожелае. Когато калугерът получи писмото, каза: „Това което направих, напускайки светата обител, сторих го заради нуждата да изпрося милост за пленените си духовни братя. Отсега нататък Бог не ми разрешава да напускам манастира чак до часа на моята смърт. Ако умирмнинът е решил да стори нещо добро за душата си, нека да го направи и да освободи колкото роби пожелае. Мен обаче да не се надява повече да види“.

Щом сарацинските пратеници се върнаха с празни ръце и предадоха какво е казал старецът, умирмнинът и всички сарацини силно се удивиха на добродетелното му решение. Въпреки че нямаха силата да изоставят собственото си заблуждение и да се обърнат в истинната и права вяра на християните (тъй като бяха впримчени от волята на дявола), все пак те останаха смаяни и изумени от близостта на стареца до Бога.

9.

ЗА МОМЧЕТО ОТ НАРОДА НА СКИТИТЕ, КОЕТО ИМАЛО ВИДЕНИЕ ПРИ КРЪЩЕНИЕТО СИ

(1.) По времето на императорите Лъв* и Александър* един управител в Пелопонес* купи едно момче от скитски* произход. Предаде го на презвитера, който служеше в домашния му параклис*, да го отгледа и да го изучи на Светото писание*. Детето се ограмотяваше и помагаше на свещеника в делата му. Когато стана на десет години, сановникът го попита:

– Скитите*, от които произхождаш, християни ли са?

– Не, господине, не са християни и доколкото знам, не съм кръщаван – отговори момчето.

– Но как се причестяваш, без да си кръстен! Аз смятах, че си християнин и затова никога не пречех на презвитера да ти дава от животворната плът и кръв* на нашия Господ Исус Христос! – изуми се велможата*.

– Аз, господине, не знаех и като виждах другите деца да се причестяват, вземах причастие и аз – отвърна малкият.

(2.) Управителят веднага извика презвитера и му нареди да кръсти момчето. Той извърши свещенодействието и го въведе в християнските тайнства. След като всичко приключи, момчето се приближи към господаря си със свец в ръка.

– Върни се и извикай този, който те кръсти! – нареди му управителят.

Детето се върна в параклиса и там намери презвитера точно в момента, когато подреждаше Светите дарове*. То се върна при господаря си и му каза:

– Този, който ме кръсти, не е там, господине.

Сановникът се учуди, че презвитерът толкова бързо е излязъл от параклиса, и отново изпрати момчето:

– Както ти казах, извикай този, който те кръсти!

Детето отново се върна в храма, видя свещеника, върна се и рече:

– Този, който ме кръсти, не е там, господине.

(3.) Изненадан от случващото се, управителят изпрати друг слуга да извика презвитера. Прислужникът отиде, намери свещеника да подрежда Светите дарове и го доведе. Щом презвитерът дойде и управителят го видя, той попита новопокръстеното дете:

– Нали ти наредих да повикаш този, който те кръсти? А ти отиде и ми каза „Няма го там този, който ме кръсти“. Кой е този?

– Не ме кръсти този човек, господине. Този, който ме кръсти, имаше лице, блестящо като светкавица, и той ме въведе в светите тайнства. Докато светлосеят извършваше службата, презвитерът стоеше гол извън църквата, ръцете и вратът му бяха оковани с верига, а края ѝ държаха двама черни и страшни мъже, които воняха. След като слънцеподобният завърши тайнството на кръщението, аз излязох от параклиса* и дойдох при теб, господине. Тогава ти ме изпрати да го повикам, но като се върнах, той вече не беше там.

(4.) Господарят беше изумен и разтреперан от думите на момчето. Той хвана презвитера за ръка и влезе в неговите покои*.

– Човече, какво е това, за което говори детето? – запита вельможата*.

Свещеникът се хвърли с ридания в краката на управителя и заговори:

– След като Господ Бог разкри делата ми, и аз няма да ги крия от повелителя си. Аз, господарю, докато бях в отечество-

то си, подбуден от козните* на дявола, изпаднах в грях. Когато това стигна до ушите на моя епископ, той ме наказва да не служа повече в църква. Аз обаче бях беден и не можех да се издържам без свещенослужение, затова напуснах града си и дойдох тук. Ти, господарю, се смили над мен, чужденеца, съжали ме заради крайната ми бедност и ме прие в светия си дом. И аз, нещастният, потъпквайки собствената си съвест и презирайки справедливата Божия присъда и вечните и страховити наказания, служих тук като свещеник чак до днес. След като Бог разкри прегрешенията ми, отсега нататък не съм достоен да те погледна в очите, господарю!

(5.) Като чу това, управителят му рече:

– Човече, по-добре щеше да е за теб да тънеш в бедност, отколкото да потъпчеш съвестта си заради преходния земен живот и да умъртвиш душата си, дръзвайки да предизвикаш неприкосновените и страшни Божи тайнства. Ако тези неща са, както казва светият апостол, такива, „в които желаят да надникнат ангелите“¹⁴, как ти, недостойният, се осмели да ги докоснеш? Въпреки всичко нашият Бог е човеколюбец и приема тези, които пристъпват към него с искрено разкаяние. Затова иди в манастир и от сърце се отдай на покаяние до края на дните си. Смятам, че Бог ще се смили над теб, макар и да си извършил толкова голямо прегрешение – понеже, смятам, няма по-тежък грях от това – недостоен свещеник да извършва светите тайнства“.

След като изрече тези думи, управителят го отпрати.

---

¹⁴ I Пет. 1:12.

10.

ЗА ОТШЕЛНИКА ОТ ПЕЩЕРАТА

(1.) Един благочестив монах на име Григорий разказа следното: „Веднъж закопнях да отида в Йерусалим* и да се поклоня на [мястото] на Възкресението* на нашия Бог¹⁵ и на всички намиращи се там свети места. Докато пътувах, стигнах до една област, където имаше стръмна височина, а в нея – пещера. В подножието на възвишението беше разположен манастир. Ето какво ми разправиха монасите от тази обител: „Преди време един от нашите братя силно възжела да заживее в пещерата на хълма и помоли игумена за разрешение. Старецът беше разсъдлив и му рече:

– Чедо, как ще живееш в пещерата сам, та ти още не си подчинил на разума си своите плътски и душевни страсти?! Който иска да се отдаде на уединение, трябва да бъде учител, а не сам да се нуждае да бъде поучаван. Как така, без да си достигнал до това равнище, искаш от мен, смирения, да ти разреши да живееш сам в пещерата? Изглежда не познаваш всевъзможните коварства на дявола. Много по-добре е за теб прилежно да служиш на отците тук, да се облагодетелстваш от молитвите им и заедно с тях в посочените часове да пееш химни и да прославяш Господаря на всичко, отколкото да стоиш сам и да се бориш с нечистите помисли. Нима не си чул думите на боговдъхновения наш отец Йоан*, който написа „Лествицата“* и който казва: „Горко на самотник, когато падне в безгрижие и леност и няма друго,

---

¹⁵ Става дума за църквата на Божи Гроб.

който да го вдигне.¹⁶ Господ е рекъл: „Дето са двама или трима, събрани в Мое име, там съм Аз посред тях“¹⁷.

Тези и други подобни неща му каза игуменът, но не успя да го убеди да изостави това унищожително за душата намерение. След като видя, че братът е непоколебим в решението си и настоява да заживее в пещерата, старецът му разреши да направи каквото желае. Съпроводен от молитвите на отшелниците, монахът влезе в пещерата. В часовете за ядене един брат му занасяше храна. Отшелникът имаше малка кошница, завързана с въже, която спускаше, и така вземаше донесеното.

(2.) Докато братът пребиваваше в пещерата, дяволът (който вечно воюва с всички, желаещи да живеят според Бога) не преставаше денем и нощем да го измъчва с греховни помисли. След няколко дни нечестивият се преобрази в ангел на светлината¹⁸ и се яви пред него с думите:

– Да знаеш, че заради твоята чиста съвест и заради твоето възвишено и ангелоподобно битие Господ ме проводи да ти служа, светиня ти!

– Че какво добро извърших, та ангел да ми прислужва¹⁹? – запита отшелникът.

– Всички твои дела са велики и възвишени, защото изостави всички наслади на света и стана монах, подвизаващ се в бдение, пост и молитви и дори напусна манастира, за да заживееш тук. Как да не ти прислужват ангели, твое благочестие?! – отвърна лукавият.

С такива думи душегубният дракон* изпъваше монаха с гордост и го водеше по пътеката на гордостта*, като му се явяваше всеки ден.

(3.) Веднъж един човек, чийто дом беше обран от крадци, дойде при отшелника. Още като го видя да се приближава, не-

---

¹⁶ Ioannes Climacus, Scala Paradisi, Gradus I, с. 22. (PG 88: 641B–644A).
Всъщност думите у Йоан Лествичник са също цитат (Екл. 4:10).

¹⁷ Мат. 18:20.

¹⁸ II Кор. 11:14.

¹⁹ Мат. 4:11.

чистият демон, който се явяваше на монаха в ангелски образ и го водеше в заблуждение, му рече:

– Домът на човека, който идва насам, е бил обран от крадци. Взети са тези и тези неща и са скрити там и там. Сега му кажи да иде и да си ги прибере.

Щом непознатият се приближи и коленичи в подножието на пещерата, монахът му каза отгоре:

– Добре си дошъл, брате! Знаем, че беда те е сполетяла, но недей да скърбиш. Крадци влязоха в дома ти, отнесоха тези и тези неща и ги скриха на това и това място. Иди там и ще намериш всичко. И се моли за мен!

Като чу тези думи, странникът се стъписа и удиви. Той отиде на мястото, намери всичко откраднатото и разнесе из цялата околност мълвата, че монахът от пещерата е ясновидец. Така към отшелника започна да се стича безчислено множество от мъже и жени, които оставаха поразени от пророчествата му. И понеже той беше обзет от дявола, на всекиго казваше какво го е сполетяло или какво ще му се случи, а предсказанията в повечето случаи се сбъдваха.

(4.) Когато слухът за тези събития достигна до игумена и монасите, те бяха много удивени как за толкова кратко време този брат е добил способността да вижда в миналото и да предрича бъдещето. Злощастният отшелник прекара в това заслепение дълго време. В понеделника от седмицата на Възнесението* на нашия Господ Исус Христос пред него се яви гнусният демон и му каза:

– Да знаеш, почитаеми отче, че заради безукорните ти постъпки и ангелоподобното ти житие при теб ще дойдат и други ангели и заедно с тялото ти ще те отнесат на небесата, та там редом с всички ангели да съзерцаваш невиджданата красота.

След като изрече това, нечистият демон изчезна. Човеколюбивият и милостив Бог, който не иска никой да погине²⁰, внуши в сърцето на монаха да извести всичко случило се на игумена.

---

²⁰ II Пет. 3:9.

Когато инокът*, който обикновено му носеше храна, дойде, отшелникът надникна отгоре и му каза:

– Брате, кажи на игумена да дойде тука.

Монахът се върна и предаде съобщението на игумена. Той хвърли това, с което се занимаваше, стана бързо и отиде при пещерата. Качи се по стълбата горе и рече на отшелника:

– Защо, чедо, си пожелаал да дойда тук?

– Как да ти се отблагодаря, свети отче, за всички добрини, които си сторил за мен, недостойния? – отвърна той.

– Какво толкова съм сторил за теб? – отново попита игуменът.

– Много неща, свети отче, и величави, и възвишени! – рече отшелникът. – Заради теб бях удостоен да облека ангелските монашески одежди, заради теб заживях в тази пещера, заради теб заслужих да видя ангелите и да разговарям с тях, заради теб бях възнаграден с дара на ясновидството и пророчеството!

Като чу това, игуменът ужасено възкликна:

– Ти ли си видял ангели, окаянико, ти ли си бил дарен с ясновидство и пророчество? Горко ти, жалки човече! Не ти ли казах да не отиваш в пещерата, за да не се забъркаш с нечисти демони?

– Не говори така, достопочтени отче! – отговори отшелникът. – Благодарение на светите ти молитви и ангелите видях, и на деня на светото Възнесение ще бъда издигнат от тях на небесата, и то в това тяло! И да знаеш, светиня ти, че когато се възнеса, ще измоля от нашия Господ Исус Христос ангелите да донесат и тебе, за да споделиш с мене тази чест.

(5.) При тези думи игуменът се плесна по челото и рече:

– Обладан си от демони, нещастнико! Не си на себе си! Аз обаче вече се качих при теб и няма да сляза. Ще остана тук, докато не разбере какво ти се е случило. Няма да мога да виждам тези твои „ангели“, тези гнусни и нечисти демони, затова, когато забележиш, че идват, ми кажи.

След това игуменът се показа отгоре и нареди да махнат стълбата. Така той остана в пещерата заедно със заблудения отшелник, като прекарваше времето в пост и молитви и непрестанно

рецитираше Псалтира*. Когато дойде денят, в който съблазненият брат очакваше да бъде отведен в небесата, той съзря приближаващите се демони и рече:

– Дойдоха, отче.

Товага игуменът го прегърна здраво и извика с мощен глас:

– Господи Исусе Христе, Сине и Слово Божие, помогни на заблудения си раб и не разрешавай той да стане слуга на нечистите демони*!

Още докато изричаше това, демоните започнаха да дърпат съблазнения брат, за го изтръгнат от ръцете на стареца, а когато той им попречи, те грабнаха плаща на отшелника и станаха невидими. Виждаше се само наметалото, което се издигаше нагоре в небето, докато не изчезна. След като мина известно време, изведнъж плащът се появи и започна да лети надолу, докато не падна на земята. Товага игуменът каза на подведения монах:

– Виждаш ли, жалки безумецо, какво направиха демоните с плаща ти? Това щяха да сторят и с теб. Така, както постъпиха със Симон Мага*²¹. Щяха да те издигнат високо в небето, после да те пуснат да се пребиеш, а душата ти щяха да предадат на злото.

След това блаженият старец извика монасите и нареди да донесат стълбата. После свали долу съблазнения брат и заповяда да помага в кухнята и пекарната и да прислужва на останалите братя, за да се смири съзнанието му и да се покае подобащо.“

(б.) Гледайте, братя, какви са лукавствата на нечистите демони! Вижте какви врагове имаме, безплътни и невидими, които се трудят ден и нощ да ни унищожат, както се опитаха да сторят с монаха, за когото разказахме. Да бъдем внимателни към себе си и по всякакъв начин да бдим над сърцата си²², за да не ги предадем на тези, които ги подмамват с порочни помисли. Да се въоръжим с други мисли – за смъртта и за вечните мъки – и на тях да дадем глас, да не прекарваме дните на преходното си битие²³ в безгрижие и леност, а в пост и бдение, в молитви и съл-

---

²¹ Деян. 8:9–25.

²² Прит. 4:23

²³ I Пет. 1:17.

зи и в добродетелен живот по Божите повели. Така, ако живеем богоугодно, ще получим заедно с всички светци вечните блага в Христос Исус, нашия Бог, на когото заедно с Отца и Светия Дух слава, сега и винаги и во веки веков, амин!

ЗА МЪЖА, КОЙТО СЕ ИЗПОВЯДАЛ ПРЕД ОБРАЗА НА НАШИЯ ГОСПОД ИСУС ХРИСТОС

Един известен мъж имаше голяма вяра във великия Христов йерарх Йоан Златоуст*. Веднъж, когато се разболя тежко, той нареди на слугите си да го вдигнат и да го занесат в почитания храм „Св. Апостоли“*, където е изцелителният гроб на богопослания* отец Златоуст. Знатният мъж влезе в честния храм и се помоли със сълзи на очи. След това се разположи в приготвената на пода постеля. Докато лежеше, измъчван от болка, и призоваваше светите Христови апостоли и светия наш отец Йоан Златоуст да се смилят над него, страдащия, изведнъж в ума му се явиха всички грешни дела, които беше извършил. Докато размишляваше за тях, той зариде и промълви: „Горко на мен, нещастния и непокаялия се! Как ще тръгна по пътя, от който няма връщане, и как ще понеса изпитанията на Страшния съд и на вечните и непоносими мъчения?“. Много подобни неща изрече благородникът през сълзи, докато настъпи шестият час*, когато всички си отидоха от светия дом и той остана сам. Тогава се взря в купола на светия храм, видя образа на нашия Господ Исус Христос и започна да говори: „Господи, ако треперя от страх, докато гледам твоя образ, изрисуван от човешки ръце, как ще погледна към теб, страшния съдия, аз, окаяният, когато Ти дойдеш да съдиш всичко сътворено?! Съгреших, Господи, прости ми, че не спазвах твоите заповеди!“.

След като изрече тези думи, знатният мъж започна да изповядва греховете си. Когато изреди всичко, той се сети за още един тежък грях, който беше извършил, и пак заговори: „И друг

грях имам, Владико, но не се осмелявам да го призная. Не се осмелявам, Човеколюбецо, не се осмелявам, Милостиви!“.

При тези негови думи от светата икона прозвуча глас:

– Кажи!

Щом призна и това прегрешение, отново се чу глас:

– Прощават се греховете ти!

След като страховитият глас отзвуча, мъжът се изправи напълно здрав. Той веднага се просна по очи и започна на висок глас да пее благодарствени химни на човеколюбивия Бог, който не желае смъртта на грешника, а очаква неговото обръщане и покаяние и който иска всички човеци да се спасят и да достигнат до познание на истината²⁴. Благородникът се поклони и на изцелителния гроб на богоносния отец Златоуст, отиде си вкъщи и целомъдрено прекара остатъка от живота си.

Виждате ли, братя, силата на покаянието и изповедта! Да не се срамуваме да изповядваме греховете си пред всемилостивия Бог и пред духовните люде. Защото, ако човек изтърпи малко срам, изповядвайки се на този свят, той се избавя от осъждането и позора пред лицето на ангели и хора в бъдещия свят.

---

²⁴ I Тим. 2:4.

12.

ЗА ЖЕНАТА, НАМЕРЕНА НА ОСТРОВ СЪС СИНА СИ

(1.) Блаженият и свят монах Марк*, който основа сияен манастир в близост до църквата „Св. мч. Агатоник“* в същия този покровителстван от Бога град Константинопол*, ни разказа, че един преблагочестив монах и свещеник разправил следната история: „Когато плавах от стария Рим* към новата Царица на градовете*, стигнахме до един остров. Тъй като духаха насрещни ветрове, наложи ни се да останем на него дълго време. Един ден слязох от кораба да се разхождам и се отдалечих на голямо разстояние. Изведнъж мярнах отдалече нещо, наподобяващо на сянката на гол човек. Изтичах бързо и се приближих до видението. Тогава чух глас:

– Човече Божи, ако искаш да погледнеш моята убогост и да дариш с молитвите си моето нищожно същество, хвърли ми една от ризите си! Жена съм и съм гола, както виждаш, и не подобава да се покажа пред очите ти, твое свещено преподабие.

След тези думи аз съблякох една от дрехите си и я хвърлих. Жената я взе, облече се, обърна се на изток, коленичи и после се изправи. След това простря ръцете си към небето и изрече със силен глас:

– Слава на Тебе, Господи мой Исусе Христе, Сине и Слово Божие, че изпълни желанието на недостойната твоя рабиня* и благоволи да ми позволиш да видя този твой свещеник.

След като направи това, тя се обърна към мен и се поклони. Аз сторих същото. Помолихме се заедно и после седнахме.

(2.) Тогава аз я попитах:

– Откъде си, госпожо моя, как попадна тук? От колко време живееш на този остров?

– Аз, пречестни отче, съм от еладските* земи, от град Лариса*. Дъщеря съм на бедни родители. Когато те умряха, а аз останах сираче, един от архонтите* се смили над мен и ме взе в дома си. Той ме отгледа и възпита грижовно като собствена дъщеря. Когато достигнах подходяща възраст, този христоролюбив човек ме омъжи за единствения си син, без да се гнуса от моята бедност и от ниския ми произход. Когато това се случи, сродниците и приятелите на моя мъж започнаха всекидневно да го укоряват, като казваха: „Какво ти причини баща ти! Не намери ли никъде жена, подходяща за вашето благородство, а ти даде за съпруга тази беднячка от простолюдието!“. А той им отвърщаше: „Това, което стори за мен светият мой баща, ми харесва. Понеже той възпита тази девойка и знае, че тя е най-добродетелна и красива. Баща ми предпочете чистосърдечието на жена, стремяща се към Бога, пред богатството и знатния произход и затова ми я даде за съпруга“. Но въпреки че моят мъж достойно отговаряше на своите роднини, те не преставаха да го оскърбяват. Когато видях, че приятелите и сродниците на съпруга ми всекидневно го подиграват, аз му казах: „В името на Бога, съпруге, пусни ме да отида в манастир и си взема жена, каквато ти подобава – знатна и богата“. А той отвърна: „Аз не обръщам внимание на техните брътвежи и съм доволен от решението на светия си баща“. Но макар че съпругът ми отвърщаше така на мен и на всички останали, неговите близки не спираха да му натякват и да го унижават.

(3.) Като виждах как го угнетяват, аз реших да избягам и го сторих. Тайно от всички една нощ станах и тръгнах сама, само с дрехите на гърба си. Отидох на морския бряг, намерих кораб и се качих на него. Така с Божията помощ пристигнах на този остров, без да разбера, че съм бременна. Необикновени и чудни неща трябва да чуеш, човече Божи: докато понасях тук мъки, гладувах и едва успявах да събера треви за храна на това окаяно тяло, в утробата ми оживя и израсна детенцето ми. Но как могат да се опишат могъществото на Бога и неведомите му чудеса? Когато минаха девет месеца, родих мъжко дете. Накъсах дрехите, с които бях облечена, и го пових. Благодарение на неизразимата

милост на Бога, който създава и променя всичко според собствена си воля, отгледах сина си. Той вече е тринадесетгодишен и е гол, както съм и аз. Всеки ден заедно с мен възхвалява Бога с мисли, насочени към небесата, и съзерцава Божествената красота. Всекидневно умолявах Бога да се смили над мен, смирената, и да изпрати свещеник, който да освети сина ми със Светото кръщение. И ето, Бог не пренебрегна молбите ми, но изпрати теб, своя служител, да изпълни моето възжелание*. Моля те, светилия ти, върни се на кораба и вземи свещеническите си одежди и хляб, за да осветиш сина ми и да отслужиш литургия, така че да ни удостоиш да се причестим от честното Тяло и Кръв на Христос, нашия Бог. Ще те помоля и за друго, честни отче, донеси един хитон, за да го загърнеш след Светото кръщение, и не казвай на никого за мен. Ще те чакам на това място, докато се върнеш, и заедно ще отидем при сина ми.

(4.) След като изслушах разказа на жената, аз се поклоних и се върнах обратно на кораба, без да казвам нищо на никого. Взех одеждите си и хляб за светото тайнство и се запътих пак към нея. Намерих я там, където я бях оставил.

– Хайде сега, отче, ако нямаш нищо против, да отидем при твоя раб* – моя син – помоли ме жената.

Тръгнахме заедно. Момчето забеляза отдалеч майка си, облечена и при това придружена от мен, и се скри в горските гъсталаци. Майка му се приближи и му каза:

– Какво правиш, дете? Нали ти повтарях непрестанно: „Моли се на нашия Господ Исус Христос, за да изпрати свещеник да те кръсти“. И ето, Господ Бог чу молитвите ти и изпрати този йерей*, та да изпълни възжеланието ти. Излез, чедо, и се поклони на този, който е дошъл да те освети.

При тези думи момчето излезе и ми се поклони. Аз сторих същото и сведох глава пред него. Тогава майка му ми рече:

– С твое позволение, нека отидем при извора, за да го кръстиш.

Тримата заедно тръгнахме и отидохме при извора. Там аз, след като описах на момчето истините на вярата и извърших цялото останало свещенослужение, го кръстих в името на Отца и Сина и Светия Дух. Щом извърших Божественото тайнство,

двамата се причестиха с пречистото Тяло и Кръвта на Христос, нашия Бог. Когато всичко свърши, хапнахме малко от храната, която бях донесъл, а блажената жена се обърна към мен:

– В името на Господа, като се върнеш на кораба, не казвай какво си видял. След като с Божията помощ стигнеш в Константинопол, ако ти се прииска да разкажеш за това, което Господ ти откри, не споменавай името на острова. Да не би заради мълата да дойдат хора и да ни открият. Защото за тринадесет години не сме виждали друг човек освен тебе днес.

Щом каза това, жената направи поклон, изрече молитва и заедно със сина си се запъти към другия край на острова. Аз се просъзих и преклоних глава пред Бога, който прави безброй необикновени и непонятни чудеса и се грижи за тези, които с цялото си сърце се стремят към Него и спазват Божествените му заповеди. След това се върнах на кораба и никому нищо не казах, докато не пристигнах в този велик Град“.

ЗА АНА ОТ КОНСТАНТИНОПОЛ, КОЯТО УМРЯЛА И ПАК СЕ ВЪРНАЛА КЪМ ЖИВОТА

(1.) В Константинопол имаше една жена на име Ана, която живееше със законния си мъж скромно и благочестиво. Тя обаче се разболяла тежко, покрила се цялата с отоци и умряла. Дали била наистина мъртва, или била застинала като обсебена от нещо, само един Бог знае. Майка ѝ и сестрите ѝ започнали да я оплакват и изпратили да известят съпруга ѝ да тръгне бързо, за да стигне за погребението. (Той бил отишъл някъде по работа.) Тъй като мъжът на починалата се бавел, наложило се да я оплакват цял ден. Привечер обаче малкият пръст на ръката ѝ започнал да мърда. После жената разперила двете си ръце, казала „Слава на тебе, моя Пресвета Богородице!“ и прегърнала двамата си девери, майка си и сестрите си, които седали около нея. Всички били много стъписани и изумени и я попитали какво ѝ се е случило, но тя не могла да им каже нищо. На сутринта някои от нейните роднини, които ме познаваха, изпратиха хора да ме извикат да я видя.

– Какво се случи с теб? – попитах жената аз, веднага щом влязох и я зърнах.

– Не мога да ти кажа какво видях – отговори Ана.

Аз започнах да я убеждавам да разкаже поне малко за нещата, които е видяла и накрая тя започна да шепне едва-едва:

– Какво да ти кажа? Бях цялата в гнойни отоци и се борех за живота си както всеки умиращ. Чувах всичко, докато майка ми

и сестрите ми ме оплакваха, но не можех да издам и звук. След известно време започнах да чувам гласовете им като отдалече и изведнъж видях да се приближават двама страшни мъже. Човешкият език не може да опише колко величествени, блестящи и прекрасни бяха те. Сияйните мъже ме вдигнаха и ме възнесоха на небето. Всичко, което беше в ума ми, беше открито за тях и всичко, което те си помислеха, аз разбирах начаса. През ум ми мина, че съм грешница и че те ще ми сторят много злини. Мъжете пък си помислиха, че трябва да ме отведат в преизподнята. Когато ме издигнаха на небето, там видях безбройно множество от ангели, които се кланяха и славословеха, викайки: „Свят, свят, свят Господ Саваот*! Пълни са небето и земята с твоята слава!“²⁵. Ангелите, които ме съпровождаха, накараха и мен да коленича и докато се покланях, чух глас, който казваше: „Отведете тази в преизподнята!“.

(2.) Божите пратеници ме грабнаха и ме спуснаха, струва ми се, под земята, в място мрачно и ужасно. Оставиха ме там и си отидоха. Това място беше изпълнено от безкрайно множество [души] и в него се чуваха силни ридания и непрестанно скърцане със зъби²⁶. Затворена с всички там, аз също започнах да викам през сълзи: „Горко на мен, окаяната и неразкаялата се! Кой ще ми помогне и кой ще се застъпи за мен в моята зла участ, та да мога да се покая? Онзи богаташ много се молеше на Авраам* да изпрати Лазар* в бащиния му дом, за да свидетелства пред братята му [за мъките на ада] и да ги убеди да се покаят, но молбата му беше напрасна²⁷. Кой ще се смили над мен, нещастната?

---

²⁵ Ис. 6:3.

²⁶ Мат. 13:42.

²⁷ Лук. 16:19–31. Притчата, която Ана припомня, е следната: Един богаташ води разкошен живот, облича се в скъпи дрехи и всеки ден пирува. Пред прага му пък живее бедният Лазар, целият покрит със струпей*, който мечтае за трохите от трапезата на знатния, за да се нахрани, а кучета идват да ближат раните му. Беднякът умира и ангелите го занасят в „Лоното Авраамово“*. Скоро умира и богаташът, но той е отнесен в ада, където е подложен на огнени мъчения. Там той вижда Лазар и започва да се моли на Авраам да разреши на Лазар да намокри пръста си във вода, за да разхлади езика му. Авраам му отказва, защото приживе богаташът е получил доброто, а Лазар – злото. Тогава богаташът моли Авраам да прати Лазар в бащината му къща, за да свидетелства пред петимата му братя за мъченията и така да ги убеди да се покаят, за да не попаднат и те в ада. Авраам отново отказва, заявявайки, че на живите са

Пресвета Богородице, помилвай ме от тази мрачна присъда и ме освободи да си отида и да се покая искрено!“ Моите събратя по съдба ми казаха: „И ти ли, окаяна, попадна тук? Не си слушала какво казват Божествените писания* и светите Евангелия*, нали? Да, ние също като теб ги презряхме, прекарвайки дните си безгрижно, и затова всички сме тук. Още докато изричаха това, видях да се приближават онези свети ангели, които ме донесоха, и те ми рекоха: „Да знаеш, че пречистата и пресвета Дева и Майка на нашия Бог е приела молбата ти и се е застъпила за теб – да се завърнеш в своето тяло, за да се покаеш искрено и да се сдобриш с братята си, а ние след два месеца да дойдем отново да те вземем“. След тези думи те ме грабнаха, понесоха ме и ме върнаха в тялото ми.

– Моля те, отче, ако по Божия воля дойде мъжът ми, да му кажеш да ми разреши да отида в манастир, за да оплаквам греховете си, докато след два месеца пак умра! – завърши разказа си Ана.

– А каква злина се е случила между теб и твоите братя? – запитах аз.

– Такава кавга и вражда стана, че нито аз искам да ги погледна, нито те мен – отговори жената.

(3.) Докато ми казваше това, дойде мъжът ѝ и като я видя да говори, бурно се зарадва.

– С твоята жена се случи нещо, което никога не съм виждал. Тя разказа страховити работи. Каза, че след два месеца ще умре и те моли да я пуснеш да иде в манастир – рекох му аз.

– Не ти подобава, отче, да изричаш такива думи – да пусна жена си, която вече не е двайсет и две годишна, да стане монахиня, а аз да се съсипя! – отвърна ми той.

– Но тя сама каза, че след два месеца ще умре – настоявах аз.

– Нито ще умре, нито нещо лошо ще ѝ се случи. Просто не е на себе си и бълнува. Тя не знае какво говори! – извика съпругът и отказа да я пусне да иде в манастир.

им дадени заветите на Мойсей* и пророците и че ако те не следват тези завети, дори и мъртъв да възкръсне, те и него няма да послушат.

След като се изминаха два месеца, Ана почина. След смъртта ѝ нейната майка разказваше: „Откакто получи онова страховито видение, Ана всеки ден постеше, а вечер натрошаваше няколко трохи в чаша с топла вода и това беше вечерята ѝ. Нищо друго не хапваше през целия ден. Всяка вечер правеше безброй покло-ни със сълзи на очи и така прекара двата месеца“.

14.

ЗА БЛАЖЕНАТА МАРТА, ИГУМЕНИЯ НА ХРАМА „ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА“, НАМИРАЩ СЕ ПОД ЦЪРКВАТА „БОГОРОДИЦА ОДИГИТРИЯ“ (НАД КЛАДЕНЕЦА ВЛИХАРОН) В ПАЗЕНИЯ ОТ БОГА ГРАД МОНЕМВАСИЯ

(1.) По времето на нашите предци в долния манастир на Пресвета Богородица* имаше една игуменка на име Марта. Тя беше толкова благочестива, че не можеше да се намери друга като нея в цялата крепост на Монемвасия*. Случи се обаче, че тя получи кръвотечение и заради това заболяване си почиваше в горницата* на църквата. Един ден някакъв възрастен монах дойде в този манастир и поиска да види игуменката. Когато сестрите ѝ известиха, че един непознат отшелник я търси, тя им нареди да го доведат в горницата.

– Моля те да ми дадеш един от хитоните* си – каза старецът, щом влезе.

– Вярвай ми, отче, имам само два хитона. Единият е този, с който съм облечена, както виждаш, а другия слугинята ми токущо изпра, за да го облека, пък тя да вземе за пране този на мен. Това е от болестта, която ме сполетя заради греховете ми. Но ако желаеш, ще потърся някаква дреха от монахините и ще ти я дам – отговори му Марта.

При тези думи старецът падна по очи пред нея и рече:

– Заклевам те в Христос, нашия Бог, родения от светата Дева Мария, дай ми един от твоите собствени хитони.

Като чу това, блажената Марта накара прислужницата си да подари на монаха току-що изпраната дреха. Той я взе и щом слезе от горницата, кръвотечението на тази достопамятна жена спря. След като осъзна чудото, което ѝ се бе случило, тя изпрати няколко сестри бързо да изтичат и да повикат стареца обратно. Монахините излязоха навън, огледаха се насам-натам, но не можаха да го видят.

(2.) В същия ден и час този старец, изглеждащ като монах, се яви на някакви хора от Монемвасия, които бяха отишли в Солун* по собствените си дела.

– Познавате ли игуменката на долния манастир на Пресвета Богородица в Монемвасия? – попита ги той.

– Не само я знаем добре, но е и наша роднина – отвърнаха му те.

– Току-що бях там и тя ми даде този хитон. Щом се върнете в Монемвасия, кажете ѝ: „Много неща те очакват“ – каза им той и си тръгна.

Монемвасийците се затичаха след него, понеже искаха по-обстойно да го разпитат за посланието му, но старецът внезапно изчезна от очите им. Те много се удивиха и внимателно отбелязаха деня и часа, в който монахът им се яви. След като се върнаха в града, отидоха при блажената игуменка и научиха от нея, че това са денят и часът, когато е спряло кръвотечението ѝ. Всички бяха изумени, прославиха Бога и решиха, че онзи човек, изглеждащ като старец, е бил евангелистът Йоан Богослов*.

(3.) По време на празника Успение* на Пресвета Богородица* същата тази блажена Марта стоеше в горницата, докато сестрите пееха химна на утренията*. Тогава тя изведнъж съзря на трона в олтара на светия храм да седи всевъзпятата Богородица. Докато я гледаше, Марта непрестанно плачеше. Когато в края на утренията монахините започнаха да пеят със силен глас, видението на нашата господарка Богородица изчезна от погледа на тази преславна жена. Тогава тя възкликна високо: „О, какво направихте!“. Сестрите се почудиха и след края на службата запитаха игуменката защо е извикала. Тя им разказа за необикновеното видение и нареди отсега нататък да пеят тихо и със смирение в сърцата: „Тези, които прислужват на земен цар, тленен човек,

който страда като тях, не се осмеляват да се въртят насам-натам, а се грижат за нуждите му с цялото си внимание и със сведен поглед, да не би да го засегнат. Колко повече ние, които сме се посветили на небесния и страховит цар, нетленен и вечен, създател на всяко видимо и мислимо творение, сме длъжни с покорство да му служим, да не би да го разгневим и да бъдем подложени на вечните мъки!“. С такива думи игуменката наставляваше поверените ѝ души и им принесе голяма полза. Сетне, като извървя докрай пътя на монашеския подвиг, се представи пред Бога, от когото получи вечна награда за своето въздържание и търпение.

ЗА ГОЛАТА КАНОНИЧКА ОТ ЙЕРУСАЛИМ

Един отшелник разказа на братята следното: „Един ден, докато живеех в пустинята под Арнона*, бях обхванат от малодушие. Тогава една мисъл заговори в ума ми: „Излез и се разходи из земите наоколо!“. Тръгнах и стигнах до пресъхналото корито на някакъв поток. Беше късна вечер и на лунната светлина отдалече видях на една скала да седи покрито с коси същество. Стори ми се, че е лъв и затова се поколебах да се приближа направо към него. След това си помислих, че дори и да е лъв, не бива да се страхувам от него, а трябва твърдо да вярвам в Божиата милост, и тръгнах към скалата. В нея имаше тесен отвор. Когато ме видя отдалече, създанието избяга вътре в пещерата. Аз се качих върху скалата и там намерих кошница, пълна с накиснат боб и бъклица с вода. Така разбрах, че съществото е човек и го повиках:

– Рабе Божи, стори добро и излез да ме благословиш!

Човекът мълчеше. Аз обаче останах и повторих многократно молбата си. Тогава чух отговор:

– Прости ми, авва, но не мога да изляза.

– Защо? – попитах аз.

– Извини ме, но съм жена и съм гола – гласеше отговорът.

Като чух това, аз сгънах наметката, която носех, хвърлих я през отвора на пещерата и извиках:

– Ето, покрый се и излез!

Жената така и направи. Тя излезе навън, после двамата изрекохме молитва и седнахме. След това аз се обърнах към нея и я попитах:

– Моля те, амма*, разкажи ми за себе си! Кога дойде на това място, как стигна дотук и как откри тази пещера?

Тогава тя започна да разказва:

– Аз бях сестра каноничка* при храма „Св. Възкресение“* в Йерусалим. Там много се сблизих с един монах, който живееше в килия пред портата. Тъй като често прекарвахме времето си заедно, изпаднахме в грях. Ту той идваше при мен, ту аз ходех при него. Един ден, когато отидох при него, чух как ридае и се изповядва пред лицето на Бога. Почуках на вратата, но като разбра, че съм аз, той не ми отвори, а продължи да плаче и да изрежда греховете си пред Бога. Щом видях това, аз си казах: „Той се покаява за греховете си, а аз не се покаявам. Той ридае заради прегрешенията си, не трябва ли и аз да скърбя?“. В същия този час се върнах в килията си и облякох най-износената си дреха, напълних тази кошница с боб, налях тази бъклица с вода, влязох в „Св. Възкресение“ и започнах да се моля с думите: „О, велики и дивни Боже, който дойде да спаси погиналото²⁸ и да въздигне падналото, и който се радва на тези, които го призовават²⁹ истински, покажи милостта си към мене, грешната! Ако благоволиш да приемеш моето покаяние и прелома в душата ми, благослови този боб и тази вода, така че да стигнат за целия ми оставащ живот³⁰, така че да те възхвалявам непрестанно, без да ми пречат телесните нужди и гладът!“. След това отидох на светата Голгота* и повторих там същата молитва. Сетне положих ръце върху покривалото на светата Скала* и там отново призовах свящото Божие име. После слязох до Йерихон*, пресякох светата река Йордан* и тръгнах покрай брега на Мъртво море*, понеже по това време [равнището на] морето още не се беше се вдигнало толкова. Така, преминавайки през планините и

---

²⁸ Лук. 19:10.

²⁹ Рим. 10:3.

³⁰ Вж. подобен мотив в I Цар. 17:9–16.

скитайки се из пустинята, стигнах до това дърво. Качих се на скалата и видях отвора на пещерата. Влязох вътре и се влюбих в мястото, като си помислих, че ми е дадено от Бога за покаяние. Досега съм прекарала тук тридесет години и не съм виждала друг човек освен теб. Бобът в кошницата и водата в бъклицата ми стигнаха досега, без въобще да намаляват. От годините дрехите ми се износиха, но косата ми порасна. Покривам се с нея като с дреха и благодарение на Бога не ме измъчват нито студ, нито жегата.

След като изрече това, тя ме покани да хапна от боба, понеже с духа си беше усетила, че съм много гладен. После се нахранихме и се напихме с вода. Когато се наситих, аз погледнах в кошницата и видях, че бобът е пак колкото си беше. Същото беше и с водата. Прославих Бога! Поисках да ѝ оставя старата си наметка, но тя ми отказа и рече: „Донеси ми нови дрехи!“. Аз много се зарадвах и я помолих да ме изчака на същото място. След като се помолихме, аз тръгнах, като поставях знаци по пътеките, по които минавах. Щом стигнах до църквата в близкото село, разказах всичко на презвитера. Той пък свика миряните и им съобщи, че някои от светите хора в пустинята са останали голи, и помоли всеки, който има излишна дреха, да я донесе. Христолубците на драго сърце дариха много одежди. Аз взех само нужната дреха и тръгнах радостен и с надеждата, че ще видя свящото лице на тази възвишена майка. Дълго обикалях и се скитах, но не намирах пещерата. Когато след дълго лутане стигнах до нея, не намерих там боговдъхновената жена и много се натъжих.

Няколко дни по-късно при мен дойдоха едни отшелници и ми казаха:

– Когато двамата вървахме към отсрещната страна на морето, през нощта видяхме в пустинята на една скала отшелник с дълги коси, който се хранеше. Но щом се затичахме натам, надявайки се да получим благословия от него, той избяга от нас и влезе в една малка пещера наблизо. Когато се опитахме да се приближим до входа, той ни извика: „Не ме безпокойте, раби Божи! Ето там, на скалата, има кошница с боб и бъклица с вода. Заповядайте, хапнете и пийнете от тях!“. Ние

се помолихме и като се качихме горе, намерихме, каквото ни беше казано. Седнахме и ядохме, докато имаше боб, и изпихме водата, която беше в съда. После останахме да почиваме през останалата част от нощта. На сутринта се вдигнахме, очаквайки да бъдем благословени от отшелника, но открихме, че е предал Богу дух. Видяхме и че това е гола жена, покрита със собствените си коси. Благословени от нейните тленни останки, ние запушихме с камък входа на пещерата, помолихме се и си отидохме.

Аз веднага разбрах, че това е била светата майка каноничка и разказах на отшелниците, каквото бях чул от нея. След това възхвалявахме Бога, защото Негова е славата во веки веков, амин!“.

16.

ПОВЕСТ ЗА СВОДНИКА СЕРГИЙ ОТ АЛЕКСАНДРИЯ

Един монах на име Авакум ми разказа това: „В град Тамиат* в Египет* намерих древна книга и когато я разгърнах, открих следната повест: „Някакъв отшелник на име Елпидий беше нападнат в килията си от предводителя на злите сили – дявола, наричан също демон на унинието*. Тъй като битката продължаваше вече много дълго, той стана и навлезе по-навътре в пустинята, в местност, наричана Елос*.

Докато Елпидий се приближаваше натам, той видя гол човек, напълно побелял, който, щом го забеляза, веднага побягна към вътрешността на пустинята. Монахът бързо се затича след него и дълго го следваше, като го заклеваше [да спре]. Накрая непознатият застана и отпрати молитва. След това каза на отшелника:

– Кой си ти, брате и как дойде тук? Защо се мориш [да ме гониш]?

– Бях обзет от безнадеждност в килията си, преподобни отче. Затова станах и излязох в пустинята – да се разходя и да се моля на човеколюбивия Бог, та да се отдели от мен демонът на унинието. Помислих си също дали няма да намеря някой Божи слуга, който би се помолил за мен. И ето, пренебрегвайки греховете ми, всемилостивият Бог ми изпрати теб, светиня ти. Моля те, отче, в името на Господа, помоли се за мен, грешния, и ми разреши, ако не ме счетеш за недостоеен, да остана с теб! – отговори Елпидий.

Отецът го прегърна, изрече молитва и му каза:

– Невъзможно е, чедо мое, да те приема да останеш с мен. Най-вече, защото не ти е разрешено от Бога.

– Тогава, в името на Господа, ще бъдеш ли така добър, преподобни отче, да ми разкажеш как дойде на това място, от колко време си тук и какъв дар получи от Бога? – запита го авва Елпидий.

Старецът му отговори на драго сърце:

– Как и по каква причина дойдох тук е ясно – грешник съм и идвайки на това място, исках под напътствията на човеколюбивия Бог да спася себе си, нищожния. Прекарал съм тук около седемдесет години, без да видя до днес човешко лице. Преди известно време сърцето ми, подбудено от демона, който мрази доброто, се изпълни с гордост, че съм се извисил много над всички отци, подвизаващи се в пустинята. По Божи промисъл обаче ми дойде и друга мисъл – да измоля от Него да ми покаже с кого споделям същия дял и дали на земята има някого, който е равен на мен. И така, молих се непрестанно на Бога цяла седмица, а на седмия ден прозвуча невидим глас, който ми каза: „Със сводника Сергей от Александрия имаш същия дял!“. Когато чух това, аз много се наскърбих и си казах: „Уви, нещастни Пире, виж колко дълги години си служил на Бога и колко тежки лишения си понесъл, а си поставен наравно с един сводник!“. За моя изпълнен с високомерие ум гласът, който чух, бе гласът на врага и затова аз не му повярвах. Затова прекарах още седем дни, повтаряйки същите молитви, и отново чух глас, който рече: „Казах ти, че имаш същия жребий и същия дял като сводника Сергей от Александрия!“. Тогава си рекох: „Щом така смята благият и човеколюбив Бог, искам, преди да умра, да разбере кой е този Сергей и какъв е и какви са делата му“. Ето защо веднага тръгнах на път и отидох в града на Александър. След като разпитах за този човек, показаха ми го седнал в една кръчма. Там той се веселеше и задиряше блудници. Някои от тези проститутки влизаха, а други излизаха и изглеждаше, че този Сергей е управител и надзирател на всички тях. Тогава аз влязох в таверната* и го запитах:

– Ти ли си Сергей?

– Да, аз съм – отговори ми мъжът.

– Брате, бих искал днес да се запозная с теб и да обядваме заедно като приятели – рекох му аз.

– Както желаяш, авва, сядай! – отвърна ми той.

После Сергей поръча на кръчмаря и той донесе от всичко, което обикновено се поднася в таверните, и в името на Божията любов, бях накаран от него (след толкова години!) да вкуся от тези неща. Междувременно си мислех така: „Ако на Бог така му харесва и е поставил този човек редом с мене, значи трябва да споделя трапезата му и да се храня с него“. След като ядохме, пи- хме и се веселихме, станахме и излязохме навън заедно. Тогава го попитах:

– Имаш ли дом?

– Имам - отвърна ми той.

– Да отидем тогава в дома ти, защото имам потребност да ти кажа нещо – рекох аз.

Той се възмути в себе си, понеже си помисли, че вероятно, на- паднат от врага човешки, съм пожелал да съгреша [с блудница]. Внимателно ме проучи с поглед и ме осъди в сърцето си, чудейки се как при тази възраст и при този живот, който съм водил, съм се поддал на подобно изкушение (това той ми разказа по-късно).

След като стигнахме в дома му, изрекох молитва и двамата седнахме вътре. Щом се разположихме, аз заговорих:

– В името на Господа, брате, разкажи ми за живота си и как- ви добрини си сторил.

Той остана изненадан и смутен от този въпрос и ми рече:

– Човече Божи, та ти ме откри в кръчмата, където ядях, пиех и се веселях с блудниците! Аз съм техен надзорник и без мое разрешение никой не може да докосне която и да било от тях. Клиентът трябва да разговаря с мен и аз му предоставям тази, която е пожелал. А ти отгоре на това ме питаш за живота ми?! Че ти сам го вижда. Какво друго искаш да научиш за мен?

Аз дълго го увещавах и го заклевах да не крие от мен, ако е из- вършил някакво благородно дело. Накрая му разказах и за гласа, който ми се е явил от небесата. Удивен от Божието човеколюбие, той въздъхна от дъното на душата си и ми каза:

– Щом така стоят нещата, преподобни отче, спомням си, че веднъж, както обикновено, отивах към кръчмата и видях една изключително красива жена. Тя седеше зад стан* и тъчеше, за да изработи надницата* си. Веднага я пожелах и попитах кръчмарката: „Откъде е тази жена?“. Тя ми отговори: „От този град е“. А пък аз ѝ казах: „Върви и уговори да спя с нея!“. Кръчмарката ми отвърна: „Не мога да ѝ кажа такова нещо. Макар сега да живее в бедност, тя е от много благородно потекло“. Тъй като настоявах да разбере поради каква причина жената е изпаднала в такова нещастие, съдържателката ми довери, че мъжът ѝ заел от архонта на същия този град Александрия сто номизми и тъй като не могъл да ги върне, архонтът го заловил и го хвърлил в тъмница, като взел за роби и двете им деца. Затова благородницата била в това положение и се трудела ден и нощ с надеждата да успее да ги освободи. Като чух това от кръчмарката, аз отново ѝ поръчах: „Иди ѝ кажи да се люби с мен и аз ще ѝ дам сто номизми!“. Тя пак ми отказа: „Не мога да ѝ кажа това. Знам, че е целомъдрена и никога не би се съгласила“. Аз обаче продължих да настоявам: „Иди и ѝ кажи, пък може и да склони! Ако откаже, нищо не губиш“.

Най-накрая кръчмарката ме послуша и предаде думите ми на красивата жена. Макар и със сълзи и въздишки, тя прие и каза на съдържателката: „Предполагам, че заради любовта си към хората Бог ще ми прости този грях, който ще извърша, без да го желая, защото знае, че досега не съм познала близостта на друг мъж освен своя. Ето, от толкова време се старая и ден и нощ се трудя, за да освободя тези три души, а не смогвам. Вече се изтощих и не знам какво да направя. По-добре да се подчиня и заради семейството да предоставя тялото си за грях“.

Кръчмарката се върна и каза, че жената се е съгласила. Тогава отидох при нея, извадих сто номизми, преброих ги и ги дадох в ръцете ѝ. Тя тръгна с мен с ридания и обляна в сълзи, но влезе в спалнята ми, като промълви: „Господи, ти познаваш мъката ми, прости ми!“. При тези думи сърцето ми се стегна и си рекох: „Ако всичко е така, защо не отида да задоволя похотта си при която си поискам от проститутките под моя опека? Нали няма особена разлика с кого се извършва това греховно и нечисто деяние!“. Щом си помислих това, аз освободих жената от договорката ни и я пуснах да си върви със стоте номизми, за които стана дума. Тя пък отиде и ги даде на архонта и така освободи съпруга и децата си от престъпните му ръце“.

Щом чух този разказ от сводника Сергей, аз му казах:

– Слава на единия Бог, човеколюбец! Наистина, брате, справедливо съм поставен редом с теб.

Тогава Сергей въздъхна и ми рече:

– Преподобни отче, щом казваш, че всичко това наистина се е понаравило на благия и човеколюбив Бог и че по Божия воля си дошъл при мен, същинския грешник, ще ти доверя и нещо друго, по-добро от това, което вече споделих. Тук, в Александрия, дойде един архонт*, насилник, грехолюбец и враг на Божията църква, който през ден, през два вземаше от мен хетериди*. Случи се така, че веднъж, когато минавал покрай един от тукашните женски манастири, видял оттам да надничат красиви девиси. Обхванат от силна похот, той изпратил войници да обкръжат тази обител и да пазят внимателно портите, така че нито една от монахините да не може да избяга. Архонтът влязъл вътре, събрал всички сестри заедно и ги преброил: в манастира имало общо седемдесет девиси. Тези монахини той ми предаде с думите: „Ето, твои са. Прави с тях, каквото щещ. Искам само всеки ден да ми изпращаш толкова от тях, колкото ти кажа, докато не се изредят и седемдесетте“. След като ми рече това, беззаконният властелин си тръгна. Аз въздъхнах от дъното на душата си и си казах: „Горко на мен, грешника! Колко време тези жени в името на Бога са пазили девството си, изнурявали* са в пости, бдения и всевъзможни лишения телата си, за да ги представят недокоснати и неопетнени на своя небесен и безсмъртен жених Христос, нашия Бог. Заради мен ще прахосат многогодишния си тежък труд и подвизите си, обезчестени от този кръвожаден и светотатствен тиранин. Нека не съм аз този, който ще стори такова нещо на тези невинни агънца, на тези гълъбици Христови“. Дълго умувах, но не намирах начин да ги спася от гнусно съвкупление с развратния архонт. Доведен до пълно отчаяние, аз със смирение се обърнах към Бога да ми даде напътствие и да ми покаже начин, по който да съумея да ги спася от тази мръсота. Всемилоствият Бог се смили над мен, грешния, и ми внуши добър план. Аз станах и отидох при най-желаните хетериди в този град (от тези, на които бях надзорник) и като им раздадох целите си скромни спестявания, макар и с мъка, ги убедих да се подстрижат и да се облекат като монахини. След това ги заведох в манастира и ги оставих там, а девисите взех със себе си и скрих на друго място.

Всеки ден доставях на презрения архонт някои от подстриганиците проститутки, докато броят им не достигна седемдесет. След като всички тези сестри (тоест проститутки) преминаха през ложето му, обладаният от зъл демон архонт незабавно напусна града. Тогава аз взех деветте монахини и ги отведох обратно в манастира им, възнамерявайки да освободя вече блудниците. Те обаче, щом видяха онези рабини и невести на Нашия Бог Христос, не пожелаха да излязат оттам и казаха: „След като Бог ни удостои да носим тези свети одежди, макар и само като маскарад, никога повече няма да се върнем към онази мръсота, която погубва душите ни“. Така те останаха там, в монашески образ, изпълнени с радост от очистителното покаяние пред всемогъщия и всемилостив Бог“.

Това ми разказа Сергей, а аз още повече възхвалих Христа, единствения помощник и спасител на тези, които наистина вярват в Него. След това му рекох:

– Наистина, брате, макар и аз да съм се трудил много, мисля, че ти не само си равен на мен, но и си ме надминал. В името на Господа, отпрати ме с молитва, та да се върна на мястото, откъдето дойдох.

– Да те отпратя с молитва натам, откъдето дойде? Кълна се в Господ Исус Христос, ако съм поставен редом с теб, както казваш, няма да се отделя от теб, а ще тръгнем заедно! – отговори ми Сергей.

След това той ме помоли да почакам ден-два, раздаде цялото си имущество на бедните и замина заедно с мен. След като прекара в обителта ми три години, преди четири дни почина в Господа. Знам, чедо Елпидий, че и ти по Божи промисъл си дошъл тук, за да ме погребеш с него, когато преблагият и човеколюбив Господ прибере душата ми. Моля те обаче, иди си за малко и се върни след три дни, защото трябва непременно нещо да ти кажа. Аз си тръгнах и когато се върнах след три дни, за да чуя посланието на светия старец, намерих го починал в Господа. Погребах го до авва Сергей, както ми беше наредил, благодарих на Господа за необикновените Му чудеса и си тръгнах, прославяйки Бога.“

СПРАВОЧНИЦИ

ИСТОРИЧЕСКИ ЛИЧНОСТИ И ГЕОГРАФСКИ НАИМЕНОВАНИЯ

Авраам (евр. – баща на множество) Първият от старозаветните патриарси на Израил, споменат в библейската книга *Битие*, двадесето поколение от Адам и десето поколение от Ной. Авраам е призван от Бог да напусне родния си град Ур в Месопотамия в замяна на нова земя, семейство и потомство в Ханаан. В Ханаан Авраам сключва завет с Бог, според който ще се сдобие с многочислени наследници, Ханаанската земя ще принадлежи на потомците му и всички народи по света ще произлязат от него. Чрез сина си Исаак и внука си Яков (Израил) Авраам се включва в родословието на дванадесетте Израилеви племена и на Исус. Авраам става старозаветен образец за вярата в истинския Бог, а в Свещеното писание е наречен „приятел Божий“ (вж. също **Лоно Авраамово**).

Александрия Град в Египет, основан през 332 г. пр.Хр. от Александър Македонски. Столица на Египет по време на управлението на Птолемеите. Във византийската епоха е столица на провинция Египет и седалище на Александрийската патриаршия. На 26 септември 642 г. градът окончателно е превзет от арабите.

Александър Александър (Велики) Македонски (356–323 г. пр.Хр.), един от най-великите владетели и пълководци на Античността, създател на огромна гръкоезична държава, простираща се от Балканите до Индия, и основател на множество градове, вкл. на гр. Александрия в Египет.

Александър III Византийски император (912–913 г.), а по-рано (от 867 г.) съимператор със своя баща Василий I Македонец (867–886 г.) и с брат си Лъв VI Философ (886–912 г.). Владетел със сприхав и злонамерен характер, без достъп до реалната власт. В изблик на гняв отхвърля предложението на българския цар Симеон за подновяване на мирния договор, което довежда до 15-годишна война между двете държави.

Анатолия Антично и средновековно наименование на полуостров Мала Азия, както и на административна единица (тема) в рамките на Византийската империя (турцизирано название – Анадол).

Арнона Местност край Йерусалим.

Африка През Средновековието обозначава северното африканско крайбрежие, което векове наред е част от Римската империя и Византия, а по-късно е завладяно от арабите.

Великата (Голямата) църква Църквата „Св. София“ в Константинопол, построена на церемониалния площад Августеон в периода 324–337 г. в близост до императорския дворец и няколкократно разрушавана и опожарявана. В сегашния си вид (т. нар. трета църква) е завършена и осветена по времето на Юстиниан I (527–565 г.) и се превръща в най-големия храм на християнския свят. След завземането на Града през 1453 г. султан Мехмед II (1444–1446 г.; 1451–1481 г.) я преустройва в джамия и като такава тя служи до 1934 г.

Витания Селище, споменато в Новия завет, което се намира на западния бряг на р. Йордан, на югоизточния склон на Елеонския хълм. Във Витания Исус спира, преди тържествено да влезе в Йерусалим (Вход Господен в Йерусалим) и възкресява Лазар четири дни след смъртта му. Най-важната забележителност в днешното селище Ал-Азария (по името на Лазар) е гробът на Лазар.

Голгота Малък хълм с формата на череп, който през I в. е попадал извън крепостните стени на северозапад от Йерусалим. Място на разпятието на Исус Христос. Вярва се, че там е погребан Адам. Стичайки се по Голгота (т.е. по черепа на Адам), Христовата кръв умива телесно Адам и в негово лице цялото човечество, от греховете. Наред с Гроба Господен, Голгота е една от двете най-важни светини на християнството. През Средновековието Голгота се е възприемала като свещен център на земята.

Града Вж. **Константинопол**

Диопион Район в Константинопол на северозапад от Хиподрума. **Египет** Тук – Долен (Северен) Египет. Във византийската епоха – провинция Египет със столица Александрия.

Елисей Старозаветен пророк. Първоначално помощник на пророк Илия, а след неговото възнесение самостоятелен пророк в продължение на повече от 65 години (по времето на шест израилски царе). С пророк Елисей са свързани множество чудеса, едно от които е превръщането на негодната за пиене вода в питейна по молба на гражданите на Йерихон.

Елос Пустинна местност в Египет. На гръцки наименованието означава „блато, блатиста земя“.

Ениклион (Никли, Амикли) Средновековен византийски град в Пелопонес (в югоизточна Аркадия), възникнал върху руините на антична Тегея. От края на XI в. е седалище на епархия. След края на Четвъртия кръстоносен поход (1204 г.) става част от основаното от кръстоносците Ахейско княжество и център на баронство Никли.

Зоя Императрица Зоя Карбонопсина (Въгленооката). Четвърта съпруга на император Лъв VI Философ (886–912 г.) и майка на Константин VII Багренородни (913–959 г.), от името на когото управлява като регент (914–920 г.). През 920 г. е отстранена от Роман I Лакапин (920–944 г.) и изпратена в манастир (вж. **Константин, Лъв** и **Роман**).

Израил В Стария завет Бог дава името Израил на Яков, син на Исаак и внук на Авраам. Дванадесетте синове на Яков са родоначалници на дванадесетте Израилеви племена, завладели покъсно Обетованата земя. Известно време те са били обединени в Израилското царство, което след смъртта на Соломон се разцепва и по-голямата му част (северната) продължава да се нарича Израил, а по-малката (южната) е наречена Юдея.

Йерихон Един от най-древните градове на света, разположен в Юдейската пустиня на 7 км западно от р. Йордан.

Йерусалим Древен град в Палестина и религиозен център на юдаизма, християнството и исляма. Във византийската епоха е столица на провинция Първа Палестина и седалище на Йерусалимската патриаршия.

Йоан Богослов (6–100 г.) Един от Дванадесетте апостоли на Исус Христос и негов най-любим ученик. Автор на едно от четирите Евангелия, на три послания и на *Откровението*, поместено в края на Новия завет. След евангелските събития живее основно в Смирна и Ефес. В края на живота си е заточен от император Домициан (81–96 г.) на о-в Патмос. Според преданието той се грижи за Богородица до нейната смърт.

Йоан Златоуст (ок. 349–407 г.) Една от най-значимите личности на Източноправославната църква с огромно богословско наследство, почитан заедно с Василий Велики и Григорий Богослов като един от Тримата вселенски учители и светители. Архиепископ на Константинопол (398–404 г.), по-късно считан за небесен покровител на Града. Канонизиран през 438 г. Мощите му се пазили в църквата „Св. Апостоли“ до 1204 г., когато след разграбването на храма от кръстоносците били отнесени в Рим. През 2004 г. с решение на папа Йоан Павел II част от тях са върнати и положени в катедралната църква на Вселенската патриаршия „Св. Георги“ (вж. *Църква „Св. Апостоли“*).

Йордан Река в Близкия изток, извира от планината Ермон, тече през долината Йордан и се влива в Мъртво море.

Калабрия Област в най-южната част на Апенинския полуостров, колонизирана от гърци още през VIII в. пр.Хр. През Ранното средновековие Калабрия е част от Византия, а в областта възникват множество манастири. В края на VIII и началото на IX в. бреговете на Калабрия попадат под ударите на арабски нашествия.

Константин В случая – император Константин VII Багренородни (913–959 г.) от т. нар. Македонска династия. Син на Лъв VI Философ (886–912 г.) и Зоя Карбонопсина. Реално упражнява властта едва от 945 г., като първоначално е обявен за съимператор с чичо си Александър III (912–913 г.), а по-късно е поставен под регентството на майка си Зоя Карбонопсина (914–920 г.). През 920 г. регент и съимператор става Роман Лакапин (920–944 г.) с титлата василеопатор (баща на императора). Самостоятелното управление на Константин VII (945–959 г.) се характеризира с мир с Българското царство и известни военни и дипломатически успехи спрямо арабите на изток. Добър администратор и образован владетел, оставил съчиненията „За управлението на

империята“, „За темите“ и др., в които се намират и ценни сведения за българската история (вж. **Александър III, Зоя, Лъв и Роман**).

Константинопол Нов Рим, Цариград, столица на Римската империя от 330 до 1453 г. В продължение на хилядолетие е най-многолюдният град в Европа и най-важното политическо, религиозно и културно средище. Седалище на Константинополската патриаршия.

Лариса Древен град в Тесалия, на юг от днешния Солун. В края на V в. Лариса е завладяна от остготите, но император Юстиниан (527–565 г.) я връща в рамките на Византия. Пред VIII в. Лариса става главен град на тема Елада.

Лоно Авраамово Букв. – лоното (скутът, пазвите) на Авраам. Библейски израз, обозначаващ мястото, в което душите на праведниците се наслаждават на блаженство и покой, след като напуснат този свят. За да предпази от буквално тълкуване на израза, Августин Блажени посочва, че Лоното Авраамово е далечно място на съкровен покой, където се намира праотецът Авраам.

Лъв Лъв VI Философ, византийски император (886–912 г.). Син на Василий I Македонец (867–886 г.) и втори представител на Македонската династия. Известен като покровител на литературата, философията и науките, но и като почитател на астрологията. Във войната с България през 896 г. претърпява тежко поражение от княз Симеон при Булгарофигон.

Манастир до църквата „Св. мч. Агатоник“ Неидентифициран манастир (вж. **Църква „Св. мч. Агатоник“**).

Манастир на отец Арсений Нови Вероятно става дума за обителта на св. Арсений Латрийски (ок. VIII–X в.). Арсений бил патриций и военачалник от Константинопол. След като единствен оцелял от корабкрушение, приел монашество и се заселил на планината Латрос (през Античността – Латмос, днес Беш Пармак) в Кария (Мала Азия) на брега на Егейско море. Названието Латрос („планина на служението“) се наложило през Средновековието заради наличието на единадесет византийски манастира, подчинени на един архимандрит. Арсений станал игумен на Келиварския манастир, а по-късно се оттеглил в пещера, където бил посещаван от мнозина монаси.

Манастир „Пресвета Богородица“ Обител в средновековна Монемвасия. Манастирът вероятно се е намирал в западната част на града, над агората. В близост до него бил единственият в града чудотворен извор, помагач според легендата за зачеване.

Мойсей Старозаветен пророк, законодател, жрец, който пряко общувал с Йехова. В лицето на Мойсей Бог сключил със синовете Израилеви завет, по силата на който им било обещано да станат богоизбрано „царство от свещеници“ и да получат Обетованата земя, където „тече мед и мляко“. Създател на еврейската религия и ключова фигура за изграждането на еврейската идентичност.

Монемвасия Наричана също Малвазия (ит.) или Гибралтар на Изтока. Византийски град – крепост в Южен Пелопонес, основан в края на VI в. (ок. 583 г.) от бежанци от континента, търсещи спасение от нашествията на славяни и авари. От X в. Монемвасия се превръща във важен мореплавателен и търговски център. Около 878 г. външният град е укрепен и се използва като база на византийския флот във войната срещу арабите. През 1248 г., след тригодишна обсада, Монемвасия е завладяна от кръстоносците на Гийом дьо Вилардуен и влиза в състава на Ахейското княжество. От 1263 до 1460 г. отново е част от Византия, а през 1460 г. (седем години след падането на Константинопол) преминава под венецианско управление, продължило до 1540 г. (вж. **Пелопонес**).

Мъртво море Безотточно езеро в Близкия изток, в което се влива река Йордан. На запад Мъртво море граничи с Юдейската пустиня, където през византийския период се установяват големи групи монаси и се изграждат множество манастири.

Мястото на Възкресението Гроб Господен или Св. Гроб. Пещерата (гробницата), където бил погребан и на третия ден възкръснал Исус Христос. Най-важната светиня за християните, която днес е под олтара на църквата „Св. Възкресение Христово“ в Йерусалим (вж. **Църква „Св. Възкресение“** и **Св. Скала**).

Олимп Планина в Мала Азия, наричана мизийски, витински или Малък Олимп (за разграничение от тесалийския Олимп). Днес планината Улудаг в близост до гр. Бурса (Пруса), Турция. На югозапад от Олимп се намира езерото Улубат (в Античността – Аполониево езеро). През VII–XII в. Олимп влиза в състава на админи-

стративната тема Опсикион (от лат. obsequium – свита, охрана, конвой, т.е. мястото, където е била разквартирувана армията, съпровождаща императора в походите на изток). Император Юстиниан II (685–695; 705–711 г.) заселва в Опсикион множество славяни от Тракия. Специалният статут на темата и връзката ѝ с императора личат и от факта, че начело стоял не стратег, а „комит на императорския Опсикион“. Столичният елит често посещавал района за езда и лов, а Юстиниан Велики (527–565 г.) построил на северозападните склонове на Олимп при минералните извори дворец, болница и храм, посветен на св. архангел Михаил. През VIII в. районът на Олимп се утвърждава като монашески център и дълго след османското завоевание (1317 г.) турците наричат планината Кешиш Даг (монашеска планина). До XI в. се нарича също Света планина (Света гора), название, което по-късно става официално за Атон. Първите монашески общности се установяват на Олимп още по времето на гоненията на Диоклециан (284–305 г.). През IX в. в района има над 20 манастира, обитавани от монаси от различни народности, които пазят традициите на Изтока. Манастирите на Олимп са убежище на противниците на иконоборството. Според изворите на Олимп прекарват част от живота си Константин (Кирил) и Методий. В един от тамошните манастири Методий приема монашество. В близост се намира и манастирът Полихронион (при Сигриани), чийто игумен известно време е Методий и където вероятно е съставена първата славянска азбука – глаголицата.

Пелопонес Най-южната част на Балканския полуостров, свързана със сушата посредством Коринтския провак.

Рим (старият) Един от най-древните европейски градове. Столица на Римската империя и на Западната Римска империя до нейното окончателно падане през 475 г. Седалище на Римската епископия (Римския папа) и център на западното християнство.

Роман Роман I Лакапин, византийски император (920–944 г.), наричан още Роман Стари, за разлика от Роман II Млади (938–963 г.). Арменец от нисък произход, който се издига до титлата друнгарий на флота, а по-късно и до престола в Константинопол.

Саваот Едно от имената на Бога в юдейската и християнската традиция. Прозвище на Яхве със значение „на войнствата“ или

„на силите“. Яхве (Йехова) Саваот – Господ на войнствата (небесни, земни, човешки).

Св. Скала Гробницата в скалата, където според Евангелията бил погребан Исус. Днес е главен олтар на храма „Възкресение Христово“ („Гроб Господен“) в Йерусалим (вж. **Църква „Св. Възкресение“**).

Симон Магът (Симон влъхва) Симон от Самария (Симон Самарянина), споменат за първи път в Новия завет (Деян. 8:9–24), бил магьосник, който омайвал съгражданите си с чародейства и бил смятан за „велика сила Божия“. Заедно с останалите самаряни приел кръщение от апостол Филип и не се отделил от него, като удивено гледал чудесата, които се случват. Междувременно в Самария пристигнали апостолите Петър и Йоан, които започнали да възлагат ръце върху покръстените, за да приемат и те Св. Дух. Като видял, че Св. Дух се дава чрез възлагане на ръцете на апостолите, Симон им предложил пари, за да придобие и той способността да дава дара на Св. Дух. Тогава апостол Петър възмутен му отговорил: „Среброто ти да погине заедно с тебе, задето си помислил, че с пари се добива дарът Божий. И нямаш дял, ни жребие в тоя дар, защото сърцето ти не е право пред Бога“. (Деян. 8:20–21). От името на Симон произлиза и терминът симония – покупка на свещенически сан или по-общо – търговия с духовни ценности. Според Юстин Философ (ок. 100–165 г.) Симон започнал да проповядва в гр. Тир, че е върховният Бог в три проявления (Отец, Син и Свети дух), като спекулирал с християнски представи и сюжети, смесвайки ги с елементи от античната митология и религия. Според легендата император Клавдий (41–54 г.) го признал за бог и издигнал негова статуя на остров сред р. Тибър в Рим. В християнската традиция името му се утвърждава като праобраз на всички ереси. Споменаването му в публикувания тук десети разказ е свързано с популярните през Средновековието апокрифни „Деяния на (апостол) Петър“ и „Деяния на Петър и Павел“, в които е описан епизод от пребиваването на Симон в Рим. За да убеди гражданите, че е бог, магьосникът се носел във въздуха над форума, поддържан от демони. Апостол Петър се помолил на Бог да спре летежа на Симон и той се вцепенил, паднал от небето и изпотрошил тялото си.

Симон Прокажени Споменат в Новия завет (Мат. 26:6–13, Марк 14:3–9). Исус посещава дома му във Витания. По време на престоя му там една жена излива на главата му цял алабастров съд с драгоценно миро. Подобен епизод има у Йоан (12:1–8). Симон Прокажени понякога се отъждествява със Симон Фарисея (вж. **Симон Фарисея**).

Симон Фарисея Симон е домакин на обяд на Исус, по време на който в дома му идва жена грешница, която започва да облива нозете на Исус със сълзи и да ги маже с миро от донесения алабастров съд (Лука 7:36–50).

Солун Тесалоники или Салоника е древен град, разположен на брега на Термическия (Солунския) залив на Егейско море. Основан е ок. 315 г. пр.Хр от македонския цар Касандър (350–297 г. пр.Хр.). След като през VII в. арабите завземат Антиохия и Александрия, Солун става вторият по значение, богатство и население град в империята (често наричан „съ-царстващ“, редом с Константинопол). От VI в. насетне в околностите на Солун (а и в цяла континентална Гърция) се заселват множество славяни. От Солун произхождат св. Кирил и Методий – славянски първоучители и създатели на първата славянска азбука (глаголицата).

Тамиат Древното коптско название на съвременния египетски град Думят (Дамиета), разположен при вливането на източния ръкав на р. Нил в Средиземно море. В Античността е важно египетско търговско и административно средище. След основаването на Александрия загубва част от значимостта си. По времето на халиф Омар (634–644 г.) е завладян от арабите и се превръща в стратегическа база за техния флот (вж. **Александрия**).

Халкопратия Квартал в централната част на Константинопол – на север от Хиподрума и на запад от „Св. София“. Халкопратия е била заобиколена от кварталите Аргиропратия (на юг), Керополия (на север) и Артополия (на запад). На изток е достигала до Базилика Цистерна и околностите на „Св. София“. Названието Халкопратия (от гр. халкός – мед и πράττω – работя, трудя се) е свързано с факта, че в този район са се произвеждали и търгували медни изделия (вж. **Константинопол**).

Царица на градовете Вж. **Константинопол**.

Църква „Пресвета Богородица“ в Халкопратия Храм в константинополския квартал Халкопратия на североизток от Базилика Цистерна. Първоначално на това място се намирала синагога, която император Теодосий II (408–450 г.) разрушил, а на нейно място била издигната християнска църква. Построяването на храма се приписва на сестрата на Теодосий августа Елия Пулхерия (399–453 г.) или на Елия Верина (?–484 г.), съпруга на император Льв I Тракиец (457–474 г.). По време на въстанието „Ника“ през 532 г. „Св. София“ била разрушена и „Св. Богородица“ в Халкопратия изпълнявала ролята на катедрален храм на патриарха в продължение на пет години. По времето на Юстин II (565–578 г.) в Константинопол бил пренесен Пречестният пояс на св. Богородица (една от най-важните свещени реликви в християнския свят) и бил положен в специален ковчег в храма в „Пресвета Богородица“ (вж. **Халкопратия**).

Църква „Св. Апостоли“ Една от най-великите църкви на Изтока, и втора по значение в Константинопол след „Св. София“. Разположена е в по-новата част на града на главната улица Меса (Месе) и е била най-посещаваната. Строежът на първоначалната базилика започва ок. 330 г. по времето на Константин Велики (306–337 г.). Завършена е от сина му Констанций II (337–361 г.), който полага в нея мощите на баща си и поставя началото на традицията тя да се ползва като мавзолей на императорите на Източната Римска империя. По времето на Юстиниан (527–565 г.) храмът е богато преустроен. Църквата е посветена на Дванадесетте апостоли и вероятно намерението на Константин е било да събере в нея техните мощи. В храма се съхранявали мощите на св. Андрей Първозвани, св. евангелист Лука и св. Тимотей заедно с тленните останки на десетки императори, патриарси, епископи и отци на Църквата, сред които Константин и синът му Констанций II, Теодосий Велики, Юстиниан Велики, Ираклий, Льв Философ, св. Григорий Назиански, св. Йоан Златоуст и др.). Голямата значимост на храма за ромеите личи от факта, че през X в. Константин Родоски (ок. 870– сл. 931 г.) посвещава на построяването му поема. След завладяването на Града от кръстоносците през 1204 г. храмът е опустошен и много от неговите светини днес са в базиликата „Сан Марко“ във Венеция. Според съвременници на разграбването кръстоносците отварят гробовете на знатните ромеи, за да плячкосват злато и скъпоценно-

сти. Не е пощадена и гробницата на Юстиниан. Според легендата от гроба на Ираклий е откъсната златната корона заедно с част от косите на покойника. Храмът е частично възстановен, след като Михаил VIII Палеолог (1261–1282) отвоюва Града от кръстоносците. През 1461 г. е разрушен от османците, за да се освободи място за строежа на Фатих джамия.

Църква „Св. Възкресение“ Разположена над Божи гроб в Йерусалим, наричана също „Гроб Господен“. В храма всяка година на Възкресение се получава Благодатният огън. Свещено място за поклонение на всички християни. Днес църквата се намира в християнския квартал в Стария град. Смята се, че първата църква на това място е изградена от св. Елена (ок. 250–330 г.), майка на император Константин Велики (306–337 г.), под ръководството на епископа на Йерусалим Макарий (312–335 г.).

Църква „Св. евангелист Йоан Богослов“, наречена Диопион Църква в Константинопол (в близост до „Св. София“), построена през VII в. от император Ираклий (610–641 г.) и просъществувала в първоначалния си вид до IX в. През X в. е подложена на значителна реконструкция. След завладяването на Града от турците е превърната в менажерия за диви зверове. Разрушена от голямото земетресение през 1509 г. (вж. **Диопион**).

Църква „Св. мч. Агатоник“ Църква в константинополския квартал Кенуполис (Нов град), спускащ се към Мраморно море западно от Хиподрума. Намирала се е между Теодосиевия и Константиновия форум и в нея са се съхранявали мощите на св. мч. Агатоник. Построяването на храма се приписва на Константин Велики (306–337 г.), а обновяването му – на Юстиниан (527–565 г.).

РЕДКИ И ЧУЖДИ ДУМИ И ЦЪРКОВНИ ТЕРМИНИ

Авва Отец, баща, обръщение към монах. Думата е арамейска и присъства в повечето семитски езици със същото значение. Същият произход има католическата духовна титла „абат“.

Амма Майка. Обръщение към монахиня. Думата е от арамейски произход и е проникнала в средновековния гръцки език.

Ангел Вестител, вестносец. В християнството – Божи вестител, служител на Бога, изобразяван като крилат юноша.

Аркада Проход, галерия под редица от арки на колони.

Архиепископ Църковно звание. Духовно лице, което надзирава църковна област от няколко епископства. Старши епископ (вж. **Епископ**). Титлата архиепископ на Константинопол по традиция се отнася за константинополския патриарх – най-висшия духовник в империята.

Архонт Висше длъжностно лице в античните гръцки градове. Във византийската епоха – титла на високопоставени велможи. Управител, владетел.

Безкръвна жертва В тайнството евхаристия (причастие) – хлябът и виното, които свещеникът поднася на Бога от името на Христовия народ. Тези дарове по време на литургията се освещават и се претворят от Светия Дух в Тяло и Кръв Христови, с които вярващите се причестяват. *Който яде Моята плът и пие Моята кръв, има живот вечен (Йоан 6:54); Който яде Моята плът и пие Моята кръв, пребъдва в Мене, и аз в него (Йоан 6:56).*

Блудница Проститутка, развратна жена.

Блудство Разврат, проституция, сексуален акт.

Богопослан Изпратен от Бога, богоносен.

Божествени писания Новият завет или цялата Библия.

Бъклица Плосък дървен съд за течности, обикновено с чучури от двете страни.

Варварин У древните гърци – пренебрежително название на чужденец. Човек, който не е елин; примитивен, нецивилизован. Със сходно значение и във византийската епоха.

Велики (свят) четвъртък Нарича се още Чисти четвъртък. Денят от Страстната седмица преди Разпети петък, когато според евангелския разказ са се състояли Тайната вечеря, молитвата на Исус в Гетсиманската градина и предателството на Юда.

Велможа Знатен и богат сановник. Високопоставено лице в двора на владетел.

Въжделение Стремеж, копнеж, мечта.

Възнесение Възнесение Господне или Възнесение Христово е християнски празник, отбелязващ момента, в който Христос се възкачва на небето. Възнесение е 40 дни след Възкресение и винаги се пада в четвъртък (39 дни след първия ден на Великден).

Въплъщение Един от основните догмати на християнството – съединяването на Бога с човешката природа в лицето на Исус Христос. Именно чрез въплъщението и вчовечаването Бог Син поема върху себе си греховете на всички хора и ги изкупва със страданията си.

Галерия В архитектурата – дълъг и тесен закрит коридор покрай стена на сграда. Закрит преход, съединяващ сгради или части на сграда.

Гордост Един от седемте (или осемте) главни (или смъртни) гряха в християнската етика. Понякога се поставя на първо място. Изразява се в самонадеяност и вяра, че човек може да постигне всичко сам, без помощта на Бога. Горделивият се хвали със своите качества пред Бога, забравяйки, че ги е получил от Него.

Горница В древните храмове – отделение за жените, намиращо се над притвора. В някои съвременни български храмове на това място се разполага хорът.

Грамота Документ, разпореждане, удостоверение.

Делва Голям глинен съд с две дръжки, често с продълговата форма.

Демон В античността – свръхестествено същество, дух или зъл дух. В християнството – езическо божество (стб. – бяс) или зъл дух, служещ на Сатаната. Дявол.

Диоикет Висша административна и финансова длъжност (втора след царската) в елинистически Египет, надзорник на приходите, ковчежник. Във византийската епоха – събирач на данъци.

Дракон Митично същество, споменато за първи път в Омировата „Илиада“. В античността изобразявано като огромна крилата змия. В християнството се отъждествява със Сатаната.

Евангелие Благовестие (от гр.). Евангелия са първите четири книги от Новия завет, съдържащи разкази за живота и учението на Исус Христос. В по-широк смисъл – название на целия Нов завет, който съобщава благата вест за идването на Спасителя.

Евнух Кастриран мъж. Във Византия евнуси обслужват покоите на императора и императрицата, благодарение на което често имат голямо политическо влияние. Свързват се с представа за красота и вечна младост, понеже остават безбради.

Еладски Принадлежащ или отнасящ се до тема (област) Елада във Византия. Тема Елада първоначално включва Източен Пелопонес и Атика, а след 809 г. и Централна Гърция и Тесалия.

Елей Осветено маслиново олио, сварено със специални ароматни съставки (миро), с което се извършва второто тайнство на Църквата – миропомазването.

Емир Вожд, владетел (араб. – амир). Владетелска титла сред арабите в Близкия Изток и Северна Африка.

Епископ Надзорник (от гр.). Най-висшият от трите сана в църковната йерархия (дякон, презвитер, епископ). Епископът осъществява духовно административно ръководство на своята епархия (епископия или диоцез). Епископите се възприемат като наследници на духовната власт на апостолите.

Епитимия Порицание, извънредно задължение, което се налага от духовник на изповядалия се вярващ заради извършени от него грехове. Може да се изразява в различни духовни упражнения – четене на молитви, пост, лишаване за определено време

от причастие и др. Има за цел не да наказва, а да изправи и да излекува.

Животворна плът и кръв на Господ Исус Христос

Вж. **Животворящи Тайни на Христос**.

Животворящи тайни на Христос Светото причастие.

Игумен Управител на мъжки манастир.

Изнурявам Изтощавам, изморявам.

Изстъпление Състояние, в което човек е „извън себе си“ или „не на себе си“.

Инок Монах.

Йерарх Духовно лице с висок сан. Архиерей.

Йерей Свещеник, свещенослужител.

Калугер Човек, който върши добро (букв.), монах.

Каноник Каноникът (ж. р. – каноничка) е мирянин, който, без да е положил монашески обет, води аскетичен живот и подпомага определен храм или манастир.

Козни Тайни и коварни замисли, интриги, сплетни.

Лествица Стълба. Тук – заглавие на съчинението на византийския писател Йоан Лествичник (579–649 г.) „Стълба на Божественото възкачване“. В 30 глави, представляващи стъпалата, които водят към Бога, са представени християнските добродетели и противостоящите им пороци.

Литургия Християнското богослужение, при което се извършва тайнството Евхаристия (Причащение). Състои се от три части: Проскомидия, Литургия на оглашените и Литургия на верните.

Миро Вж. **Елей**.

Мирянин Християнин, който не е духовно лице. Светски човек.

Монашески образ Монашество. Монашески начин на живот. Смята се, че с отказа си от всичко светско монахът се доближава до ангелското битие, сдобивайки се с „честен (ангелски) монашески образ“.

Монерион По-често монерис (монера) – малък римски кораб с една палуба гребци и с по един гребец на гребло. Монорема.

Мускус Силно ароматно вещество, извлечено от животински жлези и от някои растения, което в миналото е смятано за афродизиак. Базова съставка на много парфюми.

Надница Трудово възнаграждение за един работен ден.

Номизма Гръцко наименование на римската златна монета солид, около 4,55 г.

Нотарий Висш византийски сановник, член на императорската канцелария. Секретар на императора.

Обител Манастир.

Отлъчение Наказание за нарушаването на църковните правила, изразяващо се във временна или постоянна забрана за участие в църковния живот и в богослужението.

Отроче Дете.

Параклис Малък християнски храм, място за молитва или частно богослужение към църква, дворец, болница и др. Към параклиса обикновено няма прикрепен свещеник и в него не се извършва редовно богослужение.

Покои Спални помещения.

Представям се в (пред, на) Господа Умирам.

Презвитер Свещеник (букв. старейшина). Название на втората степен на свещеничество в християнството (вж. **Епископ**).

Пришествие Идването на Исус Христос, Сина Божи, в плът при хората.

Протоспатарий Букв. пръв мечоносец. Началник на личната императорска гвардия, а в по-късната епоха висш офицер в императорския двор.

Прошение Молба.

Псалм Хвалебствена песен. Жанр на юдейската и християнската молитвена поезия.

Псалтир Една от книгите в състава на Стария завет (Книга Псалми), съдържаща 150 псалма, приписвани на цар Давид.

Раб Слуга, роб.

Рабиня Слугиня, робиня.

Ради Заради.

Сарацини Название на араби и номади, живеещи на югоизток от Сирия. През Средновековието думата става общо наименованието на мюсюлманите.

Свети дарове Хлябът и виното, които по време на тайнството Евхаристия се преосъществяват в Тяло и Кръв Господни (вж. **Безкръвна жертва**).

Свето писание Библията (книгите от Стария и Новия завет).

Седмицата на спасителното страдание Страстната седмица, последната седмица от земния живот на Исус.

Скити Номадски народ, мигрирал през VIII–VII в. пр.Хр. от Централна Азия към земите на Северното Черноморие и споменат от Херодот (484? – ок. 420 пр.Хр.). Въпреки че скитите изчезват като етническа общност около I в. пр.Хр., етнонимът продължава още дълго да се използва в Източната римска империя за назоваване на различни варварски народи, обитаващи земите на север от границите ѝ. През средновизантийския период (VIII–XII в.) скити са наричани най-често славяните, заселили целия Балкански полуостров, вкл. Пелопонес.

Скитски Отнасящ се до или принадлежащ на скитите.

Стан Уред за тъкане.

Старец Монах, наставник на млади монаси и послушници.

Страшен съд Краят на историята в християнската концепция за времето. Страшният съд е описан в редица библейски текстове и в последната новозаветна книга *Откровение* (гр. – Апокалипсис) от апостол Йоан. Страшният (или Последният) съд е частът на изкуплението за всички живели – праведниците ще бъдат възнаградени с вечен живот, а грешниците ще бъдат наказани с вечни мъки. През Средновековието представата за предстоящия Страшен съд е пределно есхатологично събитие, спрямо което християнинът устройва земния си живот и което очаква с надежда за възкресение и вечен живот в Бога.

Таверна Кръчма. В гръцкия текст на петнадесетия разказ е употребено съществителното *καπηλειόν* – кръчма, магазин.

Тамян Благовонна смола, използвана за прекадяване.

Тримисий (тремис) Златна монета на стойност 1/3 от солида. Римският златен солид (номизма) е тежал ок. 4.55 г.

Убог Беден, мизерен, жалък.

Умирнин Грецизиран вариант на арабската светска и духовна титла амир ал-мумнин – повелител (емир) на правоверните. В гръцкия текст формата е οὐμιρμνίν. В Пространното житие на св. Кирил при описанието на Сарацинската мисия титлата е предадена като амерумнъ или амерумна – форма, с която във Византия често се е назовавал халифът. В най-ново време титлата е използвана от лидера на афганистанските талибани молла Омар (1960–2013 г.).

Униние Един от седемте (или осемте) главни (или смъртни) греха в християнската етика. Изразява се в духовна леност, водеща до унилоост, отпадналоост, безнадеждност и в крайна сметка до безверие.

Успение Край на земния живот, заспиване и (в този смисъл) смърт. За християните успението е първата стъпка към вечния живот. Затова и празниците на светците се отбелязват на деня на тяхното успение.

Утрения Утринна църковна служба.

Хетерида Проститутка, компаньонка.

Хитон Най-разпространената дреха в античността, носена и от мъже, и от жени. Правоъгълно парче плат, което се драпира по тялото по различен начин и се прикрепва около раменете с фибули (декоративни игли) или с възли.

Челяд Децата в едно семейство. Домочадие, потомство.

Шести час Последования на часовете или само часове се наричат службите от денонощния богослужебен цикъл, който се извършват в първия, третия, шестия и деветия час на деня. Те не отговарят на съвременните часове, защото са съставени в епоха, когато времето на деня и нощта се е измервало спрямо изгрева и залеза на слънцето. Съответно – първи час на деня е бил първият час след изгрева, а първи час на нощта – първият час слез залеза. Според това изчисление шести час на деня е бил обед (шести час след изгрева), а шести час на нощта (шести част след залеза) – полунощ.

ЗА ПРЕВОДА

Всичките петнадесет разказа и повестта за сводника Сергей са преведени от старогръцкия текст, реконструиран и издаден от Дж. Уъртли и поместен в TLG¹. Освен началните четиринадесет, за които в една или друга степен се приема, че са излезли изпод перото на Павел Монемвасийски, включих петнадесетата и шестнадесетата творба поради обстоятелството, че очертават общата тенденция в еволюцията на жанра и присъстват в множество ръкописи, съдържащи преписи на „душеполезните разкази“.

Тъй като една от целите на настоящото издание е да представи елемент от репертоара на средновековната българска преводна „библиотека“, трябва да се отбележи, че десет от разказите на епископ Павел (№ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11 и 12) се откриват в старобългарската преводна компилация, известна като Своден патерик. Ето как изглеждат съответствията, представени като таблица:

Заглавие ²	Пореден номер и страница в изданието на Сводния патерик ³	Пореден номер и заглавие в изданието на гръцкия текст на Дж. Уъртли	Индекс в ВHG
За жената, която отишла да се изповяда на авва Неофит	№ 30 с. 188	№ 4 Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς ἀπελθούσης πρὸς τὸν ἀββᾶν Νεόφυτον τοῦ ἐξαγγελῆλαι	1449m

¹ *Wortley, J.* Les récits édifiants de Paul, évêque de Monembasie et d'autres auteurs. Sources d'histoire médiévale publiées par l'Institut de recherche et d'histoire des textes. Paris: Editions du Centre national de la recherche scientifique, 1987, pp. iv + 141. Същият гръцки текст в TLG® Digital Library, Post CD-ROM #E Autors, № 3107. http://www.tlg.uci.edu/authors/post_tlg_e.php.

² Заглавието се посочва според публикувания тук български превод.

³ Николова, Св. Патеричните разкази в българската средновековна литература. София, 1980.

За мъжа, на когото била потърсена сметка три дни преди смъртта	№ 31 с. 190	№ 2 Περὶ τοῦ λογοθετηθέντος πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ	1449c
За тримата монаси, отвлечени в Африка	№ 32 с. 192	№ 8 Περὶ τῶν τριῶν μοναχῶν τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἐν τῇ Αφρικῇ	1449b
За мирянина, който се изповядал пред светия старец на планината Олимп	№ 33 с. 196	№ 3 Περὶ τοῦ ἐξαγορεύσαντος εἰς γέροντα ἅγιον ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου	1449f
За мъжа, който се изповядал пред образа на нашия Господ Исус Христос	№ 34 с. 197	№ 11 Περὶ τοῦ ἐξαγορεύσαντος εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ	873n
За трите жени, намерени в пропаст по времето на император Константин	№ 94 с. 273	№ 1 Περὶ τῶν τριῶν γυναικῶν τῶν φανερωθέντων ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέω	1449
За презвитера, отстранен от своя епископ	№ 95 с. 276	№ 6 Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ δεσμευθέντος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ	1449g
За свещеника, който извършил прелюбодеяние	№ 97 с. 278	№ 7 Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐμπεσόντος εἰς πορνείαν	1449nb
За жената, намерена на остров със сина си	№ 99 с. 283	№ 12 Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς εὐρεθείσης ἐν τῇ νήσῳ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς	1449da
За общаря, който се молил в храма „Пресвета Богородица“ в Халкопратия	№ 100 с. 285	№ 5 Περὶ τοῦ πένητος τοῦ ἐν τῷ ναῶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοκρατειῶν προσευξαμένου	1075d

Един от разказите – № 46, посочен от Св. Николова в изданието на Сводния патерик² като принадлежащ на Павел Мо-

² Николова, Св. Цит. съч., с. 390.

немвасийски, няма съответствие в гръцкия текст, с който съм работил, а и не се споменава от нито един от по-ранните изследователи на съчинението на епископ Павел. В старобългарския превод са пропуснати разкази № 9, 10, 13 и 14.

Както в предходната антология от патерични разкази³, която публикувах през 2014 г., при работата си върху превода се стремих да запазя, доколкото е възможно, подбора на езикови средства и стилистиката на изходните текстове. Позволих си повече свобода единствено при предаването на непряката и полупряката реч, които на места съм заменял с пряка реч, за да доближа текстовете повече до съвременния читател. Оставих без превод ограничен брой реалии (най-вече длъжности, парични и метрични единици) с цел да съхраним атмосферата на творбите, а и на епохата, която ги е родила. Тези лексикални единици, заедно с кратките описания на споменатите исторически личности и географски наименования, могат да бъдат открити в двата справочника, непосредствено след текста на превода.

---

³ Зашев, Е. Разкази за чудеса, разбойници, блудници и други истории. София, 2014.

БИБЛИОГРАФИЯ

Източници, по които е осъществен преводът

- TLG® Digital Library, Post CD-ROM #E Autors, № 3107. http://www.tlg.uci.edu/authors/post_tlg_e.php.
- Wortley, J.* Les récits édifiants de Paul, évêque de Monembasie et d'autres auteurs. Sources d'histoire médiévale publiées par l'Institut de recherche et d'histoire des textes. Paris: Editions du Centre national de la recherche scientifique, 1987, pp. iv + 141.

Използвани речници и справочници

- Востоков, А.* Словарь церковно-славянского языка. Т. 1–2. Санкт-Петербург, 1858–1861.
- Дворецкий, И.* Древнегреческо-русский словарь. Т. 1–2. Москва, 1958.
- История на българската средновековна литература. София, 2008.
- Латинско-български речник. София, 1971.
- Манускриптът: Славянское письменное наследие. <http://manuscripts.ru/>.
- Словарь книжников и книжности Древней Руси. Вып. I. Ленинград, 1987.
- Старобългарска литература. Енциклопедичен речник. София, 1992.
- Старобългарски речник. Т. 1–2. София, 1999–2009.
- Старогръцко-български речник. София, 1943.
- Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков). Москва, 1994.
- Христианство. Энциклопедический словарь в 3 томах. Т. 3. Москва, 1995.
- Andriotis, N.* Lexikon der Archaismen in den neugriechischen Dialekten. Wien, 1974.
- Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon. Online Edition, www.bautz.de/bbkl.

- Dumbarton Oaks Bibliography on the Church of the Holly Apostles:
<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/holy-apostles/further-reading>.
- Lampe, G. H. W.* A Patristic Greek Lexicon. Oxford, 1961.
- Liddell, H. G., R. Scott.* A Greek-English Lexicon. With a revised supplement. Oxford, 1996.
- Miklosich, Fr.* Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Wien, 1862–1865.
- Oxford Latin Dictionary. New York, 1982.
- Slovník jazyka staroslovenského. Hl. red. J. Kurz. T. 1, 1–14; T. 2, 15–24. T. 3. 25–40. Praha, 1958–1987.
- Sophokles, E.* Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New York, 1900.
- The Catholic Encyclopedia. Vol. 10. Copyright © 1911 by Robert Appleton Company (Online Edition Copyright © 1999 by Kevin Knight).
- Theologische Realenzyklopädie. Berlin, 1993.
- The Oxford Dictionary of Byzantium. Oxford University Press, 1991.
 Edited by Alexander P. Kazhdan. Online edition, 2005. DOI: 10.1093/acref/9780195046526.001.0001.
- Wortley, J.* A Repertoire of Byzantine beneficial tales (RBBT).
<http://home.cc.umanitoba.ca/~wortley/>.

Цитирана и използвана литература

- Зашев, Е.* Фототипно издание на Λεϊμών Πνευματικός (Pratum spirituale). София, 2005.
- Мальшевский, Ив.* Святые Кирилл и Мефодий – первоучители славянские, Киев, 1886. Приложение в конце книги: Олимп, на котором жили св. Константин и Мефодий, с. 441–479.
- Стародубцев, Т.* Мученик и лекар свети Талалеј и његово поштовање и представљање у средњовековном источнохришћанском свету. – In: Niš and Byzantium. Fifteenth International Symposium, Niš, 3–5 June 2016. The Collection of Scientific Works XV. Niš, 2017, p. 275–288.
- Уъртли, Дж.* Жанрът на душеполезния разказ. – Scripta & e-scripta, № 8–9, 2010, с. 71–92.
- Федер, В. Р.* Сведения о славянских переводных патериках. – В: Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. Москва, 1976, вып. 2, с. 219–221.
- Bees, N.* Zur Sigillographie der byzantinischen Themen Peloponnes und Hellas. – In: Византийский временник, 21 (1914), с. 107–118.
- Bröcker, H.* Der Hl. Thalelaios: Texte und Untersuchungen (Forschungen zur Volkskunde). Regensburg, 1976.

- Carroll, A.* Paul of Monembasia, “De oblationibus et eleemosynis ad sublevandos mortuos utilissimis. Historia animae utilis: text and commentary (BHG 1449d, cod. Vat. Gr. 57). – In: *Metaphrastes, or, Gained in translation: essays and translations in honour of Robert H. Jordan*. Ed. M. Mullett. Belfast, 2004, p. 185–193.
- Davidson, G.* Corinth, Vol. XII. The Minor Objects. Princeton, 1952, Plate 130, № 2735.
- Delehaye, H.* Vita sancti Nicephori episcopi Milesii saeculo X. – In: *Analecta Bollandiana*, 14 (1895), p. 129–166.
- Delehaye, H.* Vita Sancti Pauli Iunioris in Monte Latro cum interpretatione latina Iacobi Sirmondi. Ed. *Hyppolite Delehaye*. – In: *Analecta Bollandiana* 11 (1892), p. 19–74; 136–182.
- Devreesse, R.* Codices Vaticani Graeci. T. I. Vaticano, 1937.
- Dvornik, F.* Les Slaves, Byzance et Rome au 10e siècle. Paris, 1926.
- Eustratiadis, S.* Catalogue of the Greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos. Harvard, 1925.
- Gouillard, J.* Le Synodicon de l’Orthodoxie. – In: *Travaux et Mémoires*, 2 (1967), p. 1–316.
- Grégois, J.-P.* Note sur la disparition de Saint-Jean au Dihippion. – In: *Revue des études byzantines*, Vol. 64 (2006), p. 369–372.
- Halkin, F.* Le corpus Athénien de Saint Pachôme. Paralipomena de SS. Pachomio et Theodoro. – In: *Cahiers d’Orientalisme*, 2 (1982), p. 76–78.
- Janin, R.* Constantinople Byzantine. Développement urbain et répertoire topographique, etc. – In: *Archives de l’Orient chrétien* №. 4, 1950.
- Janin, R.* La géographie ecclésiastique de l’Empire byzantin, première partie. Le siège de Constantinople et le patriarcat oecuménique. T. III. Les églises et les monastères. Paris, 1953.
- Kalligas, H.* Byzantine Monembasia: The sources. Monemvasia & Oxford, 1990.
- Kalligas, H.* Monemvasia: A Byzantine City State. London & New York, 2010.
- Kalligas H.* Monemvasia, Seventh–Fifteenth Centuries. – In: *Dumbarton Oaks Studies*, 39 (2002), p. 879–897.
- Kominis, A.* Paolo di Monembasia. – In: *Byzantion*, 29–30 (1959), p. 231–248.
- Krumbacher, K., A. Ehrhard, H. Gelzer.* Geschichte der Byzantinischen Literatur. München, 1897.
- Lambros, Sp.* Leo und Alexander als Mitkaiser von Byzanz. – In: *Byzantinische Zeitschrift*, 4 (1895), p. 92–99.
- Laurent, V.* La liste épiscopale du synodicon de Monembasie. – In: *Echos d’Orient*, 32 (1933), p. 129–161.
- Laurent, V.* Le Corpus des Sceaux de l’Empire Byzantin. T. V/1. Paris, 1963.
- Mango, C.* Le Diipion. Étude historique et topographique. – In: *Revue des études byzantines*, Vol. 8 (1950), p. 152–161.

- Micrayannanites, Gerasimos*. A Catalogue of Codices in the Library of the Scete of Hagia Theomeotor Anna at Mount Athos (in greek). – In: *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*. Vol. KTH' (1959), p. 87–192.
- Migne, J. P.* *Patrologiae cursus completus. Series graeca*. T. 25. Paris, 1857.
- Migne, J. P.* *Patrologiae cursus completus. Series graeca*. T. 87. Paris, 1860.
- Omont, H.* *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale*. Vol. III., Paris, 1888.
- Pasinus, J., A. Rivautella, F. Berta*. *Codices manuscripti bibliothecae Regiae Taurinensis*. Vol. I. Torino, 1749.
- Sauget, J. M.* *Le Paterikon du MS Arabe 276 de la Bibliothèque Nationale de Paris*. – In: *Le Muséon*, 82 (1969), p. 363–404.
- Thomas, J. P.* *Private Religious Foundations in the Byzantine Empire*. *Dumbarton Oaks Studies*, Book 24, 1988.
- Vasiliev, A.* *The Life of St. Peter of Argos and its historical significance*. – In: *Traditio*, 5 (1947), p. 163–192.
- Vassiss, I.* *Constantine of Rhodes. On Constantinople and the Church of the Holy Apostles*. With a new edition of the greek text by Ioannis Vassiss. Ed. by Liz James. Routledge, 2012.
- Vorst, C., H. Delehaye*. *Catalogus codicum hagiographicorum Germaniae, Belgii, Angliae*. Bruxelles, 1913.
- Wiltsch, J.* *Handbuch der Kirchlichen Geographie und Statistik von den Zeiten der Apostel bis zu dem Anfange des Sechzehnten Jahrhunderts*, Vol. 1. Berlin, 1846.
- Wortley, J.* *Death, judgment, heaven, and hell in Byzantine beneficial tales*. – In: *Dumbarton Oaks Papers*, 55, 2001, p. 53–69.
- Wortley, J.* *Light on Magic and Magicians in Late Antiquity*. – In: *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 42, 2001, p. 289–307.
- Wortley, J.* *The spiritual beneficial tales of Paul, bishop of Monembasia and other authors*. – In: *Cistercian studies series (Book 159)*. Kalamazoo, 1996.
- Yannopoulos, P.* *Théophane de Sigriani le Confesseur, 759–818: un héros orthodoxe du second iconoclasme*. – In: *Safran collection Historie* № 5. Bruxelles, 2013.
- Γεδεών, Μ.* *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 4 (1883–1884).
- Λαμβρός, Σπ.* *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων*. Vol. II. Cambridge, 1900.
- Μυστακίδης, Β.* *Επισκοπικοί κατάλογοι*. – In: *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 12 (1936).
- Ξηροποταμῆς, Εὐδόκιμος*. *Κατάλογος αναλυτικός των χειρογράφων κωδίκων της βιβλιοθήκης της εν Αγίῳ Ὄρει του Ἄθω ιερᾶς & σεβασμίας βασιλικῆς, πατριαρχικῆς & σταυροπηγιακῆς μονῆς του Ξηροποτάμου*. Θεσσαλονίκη, 1932.
- Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Α.* *Ιεροσολυμιτική βιβλιοθήκη*. Vol. II. Εν Πετροπόλει, 1891–1915.

Евгени Димитров Зашев

**ПОЛЕЗНИ ЗА ДУШАТА РАЗКАЗИ ОТ ПАВЪЛ –
ΕΠΙΣΚΟΠ НА ΒΟΓΟΠΑΣΕΝΑΤΑ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ**

Превод от старогръцки, коментари и бележки

Παύλου ἐπισκόπου Μονεμβασίας διηγήσεις ψυχωφελεῖς
περὶ ἐναρέτων καὶ θεοσεβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν

Българска
Първо издание, 2020

Редакционен съвет: проф. д-р Славия Бърлиева, проф. д-р Ана Стойкова,
проф. дин Илия Илиев, проф. дин Димитър Димитров,
проф. д-р Александър Николов, проф. д-р Валери Стефанов

Отговорен редактор: д-р Нели Ганчева

Издание на КМНЦ при БАН
ISBN 978-954-9787-30-6